

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>Szerkesztőség, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény küldendő: Nagy-Péterfia-utca 977.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven. ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DÍJA: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 6 frt, 1/2 oldal 3 frt, 1/4 oldal 1 frt 50 kr, 1/6 oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél ár- engedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.</p>	<p>A kiadóhivatal kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy. kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.</p>
---	---	--

Jézsuíta fegyver hajdan és most.

III.

Jelenleg a jézsuiták visszahívásának s a reájuk vonatkozó törvény megszüntetésének ténye előtt állanak a politikusok Németországban s könnyen lehetséges, hogy a „do ut des“ elvénél fogva épen a katonai javaslat hidján fognak ők mielőbb besétálni a prot. Németországba. Hirdeti is az 1870-ben alkotott jézsuíta sajtó minden irányban, hogy mily jogtalanságot követtek el a jézsuiták kiutasításával. Pedig ma a rend csaknem teljesen monopolizálta az egész kath. tudományt s különösen a protestantismus elleni polemikát, mely körülményre méltán figyelmezteti a prot. világot *Weilbrecht*, a jézsuiták aknamunkájának egyik legalaposabb ismerője, kinek fejtegetéseit ez úttal mi is követjük.

A mai jézsuíta polemika egyik legkedveltebb fegyvere a rend érdemeinek határtalan glorifikálása maguk a jézsuiták vagy azoknak sajtója részéről. Janssen történetirői érdemeinek émelygő dicsőítését csak a jézsuíta rend magasztalása mulja fölül s a szent lélek elleni bűnbe esik az, ki e rendet bántani vagy támadni merészelné. A mai jézsuíta polemikára méltán illenek *Pascal* ama jellemző szavai: ha bizonyítékot kérünk tőle, egész föliánsokkal lép elő. A szűnyogok megszürésének s a tevék elnyelésének művészetét a jézsuíta rend egészen a virtuózitásig fejlesztette ki a maga moráljában s ma is egyik állandó vonása a jézsuíta apologetikának. Így *Duhr* „Jesuiten fabel“ cz. műve is merő compiláció mindenféle oly értekezésekből és állítólagos forrásokból, a melyeket soha sem látott. — A jézsuiták egyik kedvelt praxisa a protestantizmus elleni polemikában „az ezerszer megezfolt prot. rágalom“ hangoztatása, úgy, hogy a farkas meg a bárány meséje s ama

Ricci-féle mondás: „Sint ut sunt aut non sint“ ma is rájuk alkalmazható. S e tekintetben *Duhr* is méltó tagja a maga társaságának.

A nagy mondásokra és körben mozgó bizonyításokra is elég példát nyújt a jézsuíta apologetika. Így *Duhr* is következőleg érvel „A cél szentesíti az eszközt“ cz. jézsuíta tétel ellen: Szerinte soha sem tanították azt a jézsuiták, mert 1., *Busenbaum*, a jézsuíta morálista *Spec Frigyes* nyomán indult, ki pedig ezt az alaptételt soha sem használhatta, 2., a kath. egyház *Busenbaum* tankönyvét elfogadta, ép azért abban ilyen tétel nem is található, 3., „A vallásos, tudományos és erkölcsileg tiszta életű“ *Ligouri*, a kit az egyház az „egyházi atya“ nevével tisztelt meg, *Busenbaum* morálját kommentálta, következőképen abban semmi elvetendő nem található.

Ugyancsak ilyen klasszikus módon védik a jézsuiták *Gury* páter „moráltheológiáját.“ *Mivel* tankönyvét több mint 40 seminárium használja és püspökök és theológusok többszörsen dicsérik, azért *Gury* tana „egészséges és kifogástalan“, ha mindjárt királygyilkossággal, forradalmi tendenciákkal s más effélékkel volna is ott dolgunk. — A szerencsének fehérre való mosása a jézsuíta apológia állandó célja és feladata.

Pedig a jézsuitákat, a spanyoi absolutistikus világmonarchia eme fekete lelkű harczeit leg-helyesebben itéli meg *a nép szava*, p. o. e képpen: „Nem lehet a jézsuitát oly feketére festeni, mint a milyen valójában; az ördög ellenben soha sem oly fekete, a minőnek festik“; „A mit az ördög meg nem tehet, albérbbe adja a jézsuitának“; „A hol 2 jézsuíta találkozik, legott sötétség van az országban“; „A jézsuiták az apostoloktól csak az erszényt s a Judás-esókot örökölték“; „A jézsuiták a jóistennek udvari

komédiásai": „A jézsuiták nemes ércoszlopokra támasztják meg az eget", „Jó volna elkergetni a jézsuitákat, mert velök magát az ördögöt is elűzhetnök" stb. stb.

Igy beszél a nép Németországban a jézsuitákról s Franciaországban is az à la Jésuite fin: esintalanságot, az Escobarderie szólásmód pedig: hazugságot jelent. Természetes, hogy szerintök mindaz „jézsuita mese", valamint mese ama szójáték is: „Jesuwiter — Jesuwider — a Jesu it is" stb. stb!! S *Reusch* is, a jézsuita irodalom legalaposabb ismerője, magokat a jézsuitákat, azok tetteit s morálját teszi felelőssé e népszólásokért.

Mondottuk, hogy a jézsuita rend célja a protestantizmus leszorítása s ha Luther a pápaság, úgy másrészt kétségtelen, hogy a jézsuita rend meg épen a protestantizmus legnagyobb, leghatalmasabb és legfélelmetesebb ellensége. A mitől Róma még ma is fél, az épen *Luther szelleme* s a mitől a Rómától ment népek félnek, az meg a *jézsuiták szelleme*. Luthernek mesterségesen készített XVI. századbeli torzképét még ma is festik a jézsuiták a kath. hívők számára, pedig e hős a nép szivéből ki nem törülhető. E tekintetben áll az: ha a lélek természeténél fogva keresztyén, úgy a Rómától ment vallásos lélek lényegileg véve antijézsuita.

A jézsuita fegyver jellemzéséről még azt is megemlíti, hogy a jézsuiták soha sem vonták meg moráltanaik utolsó consequentiáit. — Aláásták p. o. az államok életét Franciaországban, de azért a döntés pillanatában bölesen félreállottak: tanítottak mérget készíteni, de nem ők adták be azt, s fenték a gyilkok éleit, de azért nem ők szurtak be az ellenfél testébe. Számtalan példát lehetne itt fölhozni arra nézve, hogy a jézsuiták élesztették a tüzet, de a midőn az lángokba csapott át, ők voltak az elsők a mentők között.

S a jézsuita rend glorifikálásának megfelelő minden jézsuita-ellenesnek a denuncziálása. — Ujabban a szabadkőművesség az, a mely ellen fordultak s a melyet az ő inspirációjukra 1884-ben maga XIII. Leó pápa is elátkozott. A szabadkőművesség, mint zárt társaság, veszélyes a jézsuitákra nézve, sőt veszélyesebbnek látszik, mint a milyen a valóságban. Minden olyan dolgot tulajdonítanak neki, a mivel a történelem régóta épen a jézsuita rendet vádolja, p. o. királygyilkossággal, a társas összlet rendjét felforgató titkos törekvésekkel stb., — úgy, hogy azok a jellemzések, a melyeket jézsuita tollból a szabadkőművesekről gyakran olvashatunk, nomine mutato épen a jézsuiták társaságának hú és igaz képei.

El akarjuk hallgatni azokat a vallásos hittel visszaélő vallásos babonákat, émelgő Mária-imadásokat s a fanatizmus ezer meg ezer nemeit, a melyekkel a jézsuiták behálózzák a kath. népélet összes rétegeit, s csak azokról a veszélyekről akarok még röviden megemlékezni, a melyek a jézsuita rend részéről annak visszahívása esetén az egységes Német birodalmat komolyan fenyegetik. Az örökös sorvadásnak a magva van *Döllinger* próféta szava szerint belé oltva a német birodalomba a vaticanismussal, mint a jesuitismus győzelmével, mely épen a pápai világmonarchia leghatalmasabb ellenségének, a prot. Hohenzollern császári háznak megsemmisítésére törekszik az egész vonalon. Ép azért bír oly nagy jelentőséggel épen Németországra nézve az *ujabbi jézsuita-kérdés*, a melynek megoldása mélyen belevág annak jövő politikai fejlődésébe, s jaj neki, ha prot. múltjának éltető tradícióit megtagadva, a római pápas egyházpolitikának esik áldozatul.

A mai német jézsuita kérdésre jellemző *Hoensbroech* grófnak a rendből való kilépése s e kilépésnek megindokolása a „Preuss. Jahrbücher" májusi füzetében, mely nagy port vert föl a kath. és prot. közgondolkodásban egyaránt s a jézsuitákra és azok barátaira felette kellemetlennek bizonyult. *Hoensbroech* a rend legelőkelőbb német tagjai közé tartozott, kinék „Warum sollen die Jesuiten nicht wieder nach Deutschland zurückkehren?" cz. polemikus irata a mai jézsuita-baráti irodalomnak egyik első rangú és sokat olvasott terméke. Nyíltan kijelenti, hogy 13 évvel azelőtt azért lépett a rendbe, mivel abban a ker. vallásosság ideálját látta, de később személyesen győződött meg arról, hogy e rend úgy a szabad erkölesi személyiséget, mint a hazaszeretetet a maga tagjaiban elnyomja, sőt megsemmisíti. Ez emlékirat azzal igazolja a rend ellen emelt vádjait, hogy a közönséges jézsuitát már mindennapi érintkezésében, járásában, tartásában, tekintetében, hangjában stb. fosztják meg rendszeresen a maga egyéniségétől s a rend közönséges bábjává „dresszirozták." S ugyanaz történik vele az Istenhez való vallásos viszonyára vonatkozólag is, — nem a benső személyes hitviszony ébresztése, hanem Loyola Ignác forcizott spanyol kegyeskedésének „beexercizozása" itt a fő dolog. Az Isten előtti önfelelőség helyére a benső élet cadaver-engedelmességszerű megtagadása lép a rend felsőbb-sége irányában. S ilyen természetű *Hoensbroech* szerint a jézsuita tudományos kiképeztetése is. Rendszeresen kiölik abból a szabad vizsgálódás és önálló meggyőződés érzetét, a mennyiben csakis jézsuita tudományos eszközökkel élhet s

minden más irod. termék használata a feljebbvalónak engedélyétől függ. A szaktudományos irodalom s ezzel a jelenkor szellemi mozgalmába és küzdelmeibe való betekintés teljesen zárva marad előtte s még az érettebb jézsuíta tudós sem használhatja a nem-jézsuíta könyvtárt feljebbvalójának engedélye nélkül.

Teljesen érthető az a megilletődés, a melylyel a centrum, a kath. sajtó s maguk a jézsuíták Hoensbroech kilépését s még inkább annak a megindokolását fogadták. Egy jézsuíta maga személyes tapasztalatai alapján erősíti meg azt, a mit régen tudunk, hogy t. i. a rend ritka démoni művészettel köti meg a ker. ember személyes szabadságát s öli ki belőle az igazság iránti érzéket, a mi aztán vagy képmutatásra, vagy nyílt erkölcstelenségre vezet az élet s a tudomány összes ágaiban. S hogy a jézsuíták és azok barátai a sajtóban s a parlamentben Hoensbroech konfesszióit némileg is ellensúlyozzák, régi kedvelt eljárásukhoz híven „lelki betegnek“ deklarálták. Kopott fegyver, mely e nyílt és őszinte jézsuíta leleplezések megsemmisítő hatását meggyengíteni nem igen fogja! Személyes tapasztalatok igazolják itt azokat a közléseket, melyeket a jézsuítákról *Döllinger*, *Reusch*, *Huber* és mások műveiből régóta ismerünk s a melyek csak megerősítik *Pascal* kegyetlenül igazságos „provincziális leveleit.“ S a kegyes *Bossuet* is hasonló igazságérzettel leplezte le egykoron a Jézus nevét bitorló fekete sereget, mely nem kevesebbre, mint a Jézus vallásának és erkölcsiségének alapjaiban való felforgatására s a ker. vallásos erkölcsi eszmék összezavarására törekszik.

Ime, *ilyenek* voltak a jézsuíták fegyverei hajdan, és ilyenek most, maguknak a jézsuítáknak és elfogulatlan történetíróiknak bizonyosságai szerint. „Gyümölcseikről ismerik meg őket“ — mondaná róluk az irás! Azért hát evangyéliomi protestánsok: caveant consules!!

Dr. Szlávik Mátyás,

eperjesi theol. tanár.

KÖZÉLETÜNK.

Indokolás a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvényjavaslatához.

A harmadik törvényjavaslat ez, mely az 1868: LIII. t.-czikk megalkotása óta a vallásszabadság, illetőleg a vallás szabad gyakorlata tárgyában a törvényhozás elé terjesztetik.

Az elsőt nagynevű elődöm, báró Eötvös József 1869-ben, a másodikat pedig a képviselőház által e célból kiküldött bizottság 1875-ben terjesztette elő.

Nem kutatom azokat az indokokat, a melyek miatt az említett javaslatok egyike sem vált törvénynyé, csak annyit kívánok röviden megjegyezni, hogy míg a báró Eötvös-féle javaslat nagyrészt csupán általános elvi kijelentéseket tartalmazott, addig a bizottsági javaslatba számos részletes oly intézkedés vétetett fel, melyeknek hatálya az összes létező és ezután keletkezendő vallásfelekezetekre egyaránt kiterjedőnek szerveztetett.

Hogy azonban az említett bizottság is mennyire érezte annak lehetetlenségét, miszerint az állam és egyház közötti összes viszonyok egy egységes törvényben szabályoztassanak, arra nézve legyen szabad a bizottsági javaslat indokolásának következő részét idéznem:

„az állam és egyház közötti viszonyok rendezésére véleményadásért kiküldött bizottság azon nézetben van, hogy a kérdéses viszonyok ne együttesen, az összes megoldandó kérdéseket magába ölelő egy törvényvel, hanem fokonként, a pozitív állapotokat tekintetbe véve, s a gyakorlati szükség szerint rendezendők több egyes, oly törvényekkel, melyek mindegyike egyfelől a gyakorlatban legsürgösebb intézkedéseket foglalja magában, s másfelől tervszerűen előkészíti a törvényhozás által kitűzött irányban való továbbfejlődést.“

Feltétlenül magamévá teszem a bizottság azon álláspontját, mely szerint az állam és egyház közötti viszonyok fokonként, egyes speciális törvényekkel szabályozandók.

Ehez képest a jelen javaslat törvényerőre emelkedése esetén is számos kérdés marad még fenn, melyeknek törvényhozási megoldása a jövő feladata leend.

Ilyenek: a legfőbb kegyuri jog terjedelmének, gyakorlásának szabatos meghatározása, a legfelsőbb tetsvényjog (placetum) törvényes rendezése, a véduri jogviszony (patronatus) szabályozása, a különböző egyházakkal szemben törvényeinkben mindenkor fentartott legfőbb felügyeleti jog (jus supremæ inspectionis) szabatos meghatározása, az állami segédkezés (jus advocatiæ) szabályozása, a felekezeti jellegű alapítványok feletti legfőbb felügyeleti jog rendezése stb. Alig szorul bővebb bizonyításra, hogy ennyiféle különböző, nagy horderejű és szövetséges kérdés egyetlen egységes törvénybe egyáltalán nem foglalható.

Hogy ezen kérdések a jövőben mily sorrendben és mily alapelvek alapján lesznek megoldandók: az a gyakorlati szükségtől és első sorban attól függ, hogy a törvényhozás bölcsesége, a már is szőnyegen levő, ide vonatkozó ügyeket mily irányban és mily mérvben szabályozandja.

Az előadottakban rejlik indoka annak, hogy a jelen törvényjavaslat a báró Eötvös-féle, — és az 1875-diki bizottsági javaslat között mintegy középutat tart. Egyrészt az egyéni szabad vallásgyakorlat feltétlen biztosításán kívül részletesen szabályozza a báró Eötvös-féle törvényjavaslat 5. §-ában említett s az eddig törvényesen el nem ismert, de esetleg ezentul elismerendő felekezetekkel szemben követendő eljárást, másrészt azonban lehetőleg kerüli a már eddig is törvényesen bevett felekezetek viszonyainak érintését.

A törvényjavaslat ezen szerkezetének bővebb megokolása végett kénytelen vagyok röviden kiterjeszkedni azon rendszerekre, melyek az állam és az egyház közötti viszonyok szabályozását illetőleg a művelt világon uralkodnak.

Deák Ferencz 1873. évi junius hó 28-ikán tartott emlékezetes beszédében két ily rendszert különböztetett meg, az amerikai és az európai. Az észak-amerikai államok törvényhozása ugyanis azon elvből indul ki,

hogy az állam a kultuszok dolgába minél kevesebbet avatkozzék. Körülbelül csekély módosítással úgy tekinti a kultuszokat is a státussal szemben, mint asszociációkat és valamint minden asszociációra nézve, úgy a kultuszokra nézve is, ha azoknak tanai, vagy eljárása a státusra veszélyesek: ez ellen felszólal, fellép, minden más egyebekben pedig szabadkezet enged nekik.

Az európai rendszer ettől tetemesen eltér s részéről ennél ismét két elosztást különböztet meg. Az egyik az, mikor az állam a maga részéről egy uralkodó állami vallást elismer, annak tételit a maga részéről elfogadja, a maga rendelkezéseit és intézkedéseit a vallás felfogásának alárendeli s az államban levő többi felekezetet csak annyiban tűri meg, a mennyiben azok fejlődése nem ellenkezik az uralkodó vallás érdekeivel. Ez a vallásfelekezeti állam.

A második alosztály az, mikor az állam a felekezetek fölött áll, de nem közömbös a felekezetek iránt, mint az amerikai, hanem törődik azok érdekeivel. Ennél az állam a maga érdekeit természetesen első sorban szolgálja, de nem téveszti szem elől az illető felekezetek érdekeit sem. Ez az a rendszer, a melyben az állam iparkodik az államban levő különféle felekezetek érdekeit egymással kiegyeztetni. Ez az a rendszer, a mely nálunk tényleg létezik.

Deák Ferencnek említett beszédjében kijelenté, hogy „az én nézetem — a magam elvéről szólok — az, hogy a két rendszer közt jobbnak, észszerűbbnek és czélszerűbbnek tekintem az amerikai. De ha ezt egyszerre el nem érhetem, azt a czélt mindig szem előtt tartom és minden lépést, mely a felé vezet, pártolok; de nem pártolok semmi oly lépést, a mely attól eltávolít.”

Az amerikai rendszerre való teljes átmenet azonban hazánkban egyelőre és még beláthatlan ideig, kívül esik a lehetőség határán, mert mint magát Deák kifejezte, a hazánkban tényleg fennálló rendszert „egy nap alatt megsemmisíteni nem tartozik a lehetőségek közé, mint-hogy gyökerei oly mélyen bele vannak növe az institucziókba, hogy azokat kitépni konvulziók nélküli nem lehetséges és ha mégis kitépni akarnánk: gyökereik újra kihajtanának, még pedig még bujábbban, mint annak előtte.”

Ehhez járulnak a vallásfelekezetekkel hazánkban több helyütt párhuzamosan menő nemzetiségi viszonyok, közoktatásunk rendszere, a főkegyúri jog: mind oly körülmények, melyek az amerikai rendszert hazánkban lehetetlenné teszik.

Az európai rendszerek első módjának, vagyis a vallásfelekezeti államnak ideje lejárt. Hazánkban nemcsak tényleg, de jogilag is régen túlhaladták azt az 1791., 1848., 1868. évi törvényeink.

Meggyőződésem szerint ennél fogva az állam és egyház közötti viszonyok szabályozása körül hazánkban okvetlenül a történeti jogfejlődés alapjain kell megmaradnunk.

Törvénykönyvünk számos intézkedése, különösen újabbkori s jelesen 1848-iki törvényeink igazolják, hogy az állam a vallásfelekezeteken kívül s azok felett áll ugyan, de igenis törődik azok ügyeivel, szabályozza külső vonatkozásait, kiegyenlíti azon összeütközéseket, melyek a különböző vallásfelekezetek érintkezési pontjain természetesen előállanak.

Önként következik, hogy e mellett az állam az összes vallásfelekezetekkel szemben legfőbb felügyeleti és ellenőrzési jogot gyakorol részint az által, hogy például a katolikus egyházzal szemben egyes törvényes

intézkedések mellett folytonos és hosszú jogszokáson alapuló terjedelmes és kiváló felügyeleti jog fejlett ki, részint az által, hogy például az 1791. évi törvényekben ő felsége legfőbb felügyeleti joga határozottan és kifejezetten fentartott; részint végre az által, hogy az állam egyes keresztény vallásfelekezeteket csak akkor vett be, midőn már a gyakorlat útján meggyőződött arról, hogy azok hitelvei, vallási tanai, egyházi intézményei stb. az állam érdekeivel ellentétben nem állanak.

Ezeket a történeti alapokon maradván, kell ezuttal egy nagy lépéssel tovább haladnunk.

Az 1875-diki bizottság javaslatának indoklásában ide vonatkozólag a következőket adja elő:

„... Hazánkban már jelenleg több százezerre megy azok létszáma, kik magukat kereszténynek vallják, de a bevett vallásfelekezetek egyikéhez sem akarnak tartozni s kik ennél fogva vallási, különösen egyházi életükben vagy törvényeinkben kívül s ezek által meg nem engedett állapotban vannak, vagy lelkiismeretükön elkövetett erőszakkal kénytelenek oly hitfelekezetekhez tartozni, melyhez őket hitök s vallási meggyőződések nem csatolja. Igaz, e tekintetben az élet annyira tulszárnyalta törvényeinket, hogy ma már, ha valaki törvényeink ellenére a keresztény vallást elhagyja, vagy be nem vett hitfelekezetekhez csatlakozik, a polgári hatóságok nem kényszerítik a visszatérésre, s legfőleg azon méltánytalanságot követik el rajta, hogy továbbra is kötelezik az elhagyott egyház költségeihez járulni. Igaz, hogy ha nem is törvényesen, de tetteleg körülbelül életbe lépett hazánkban legalább az egyéni teljes vallásszabadság, a mennyiben a polgári hatóságok senkit sem háborgatnak vallásáért, bármit higyen is. De másfelől a mellett, hogy a polgárok tetteleg úgy gyakorolt hitbeli szabadsága is jogilag nem biztosított, s inkább csak a hatóságok változható tetszésétől függ: a dolgok ezen állapota a törvények szükséges tekintélyének, az állami közrendnek és a közérkölciségnek érdekéből is káros.”

Ezekhez, a magam részéről csak annyit fűzök hozzá, hogy a bizottsági javaslat beterjesztése, vagyis 18 év óta a leirt viszonyok csak annyiban változtak, a mennyiben az e téren fenforgó visszasságok még inkább kiélesedtek.

Valóban legfőbb ideje, hogy ezen állapotok törvény útján mielőbb szabályoztassanak.

Ez a célja a jelen törvényjavaslatnak, mely ennél fogva nem csak nagy horderejű elvi jelentőséggel bír, hanem a tényleges gyakorlati szükségnek is megfelelni iparkodik, s az eddigi vallásügyi törvényeinkben érezhető hézagot van hivatva kitölteni.

Eddigi törvényeink ugyanis a törvényesen bevett vallásfelekezeteket minden közvetítés nélkül mintegy szembe állítják a törvényesen be nem vett hitet vallókkal. Amazok számos és nagy jelentőségű nyilvános joggal bíró testületeket képeznek, míg az utóbbiak részére egyénileg sincs törvényesen biztosítva vallásuk szabad gyakorlatának joga.

Annak lehetősége pedig, hogy testületi összeköttetésbe léphessenek, teljesen ki van zárva és útmutatás sincs arra, hogy ha hitök az állam szempontjából teljesen kifogástalan is, mit kelljen tenniök vallásuk nyilvános elismerése s ezzel a testületi jogok megnyerése végett.

Itt kell nézetem szerint a törvényhozásnak kiegészítőleg közbelépni, s mindenk előtt az érezhető elvi hézagot kitölteni.

Az el nem ismert felekezeteknek utat nyitni arra, hogy a törvényesen bevett vallásfelekezetek eddig zárt

körébe beléphessenek, feladata a jelen törvényjavaslatnak, melynek intézkedései három csoportra oszthatók.

Az első csoport — a törvényjavaslat első fejezete — az egyéni szabad vallásgyakorlatot biztosítja az állami érdekek követelményeinek korlátai között.

A második csoport — a törvényjavaslat második fejezete — azon feltételeket állapítja meg, melyek alatt az állam bármely, eddig be nem vett felekezetet ilyenül elismer, s szabályozza az ilykép elismert vallásfelekezetek külső vonatkozásait az állam és a többi felekezetek irányában.

Végül a harmadik csoport — a törvényjavaslat harmadik fejezete — rendezi azok felekezetközi viszonyait, kik az eddig bevett, vagy ezentul elismerendő vallásfelekezetek egyikéhez sem csatlakoznak.

A javaslat kidolgozásánál főleg arra voltam tekintettel, hogy egyrészt a teljes vallás- és lelkiismereti szabadság érvényesüljön, másrészt pedig az állam jogai és érdekei biztosíttassanak.

Az államhatalom ennél fogva nem nyul bele a felekezetek hitelvéibe, istentiszteletébe, egyházi szervezetébe, hanem megkivánja, hogy azok semmiben sem lépjenek túl azon korlátokon, melyeket az állam törvényei és a közérkölciség kívánalmai elengedhetlenül megvonnak.

Áttérve a törvényjavaslat részletes intézkedéseire, annak címét illetőleg legyen szabad a báró Eötvös-féle törvényjavaslat indokolásának következő részét idéznem:

„Nézetem szerint a hívés szabadságát, tehát a szorosabb értelemben vett vallás-szabadságot akár megadni a polgároknak, akár tőlük megtagadni, az államnak hatalmában nincs; az egyéni hit az egyénnek lelkiismeretében honolván, melyhez semminemű külső hatalom hozzá nem férhet. A törvényhozásnak, meggyőződésem szerint, csak az a feladata, hogy biztosítsa az állam polgárainak azon jogát, melynél fogva azok benső hitüket szabadon gyakorolhassák, az ország törvényeinek sérelme nélkül külső szertartásokban és cselekményekben is kifejezhessék és hitök gyakorlására vallási testületekké egyenlő joggal egyesülhessenek.“

A tárgy ezen felfogása okozza, hogy törvényjavaslatomnak már czíme is nem a „vallás-“ vagy „hitzabadságról“, hanem a „vallás szabad gyakorlásáról“ szól.

1. §. Ezen §-t illetőleg teljesen egyetértek báró Eötvös indokolásával:

„A vallásnak bármily határtalanul szabad követelését biztosítsa is a törvényhozás, de a vallásos cselekmények mégis mindig csak a törvények korlátai között gyakorolhatók, mert különben még az is lehetővé válnék, hogy vallási szertartásképen (vagy azon ürügy alatt) oly cselekmény vitessék véghez, mely a polgári törvények értelmében épen büntény.“

Ezen a báró Eötvös-féle törvényjavaslatból átvett §-t még a közérkölciség kívánalmaival egészítettem ki, melyre nézve a polgári törvényekről elmondottak szintén állanak.

2. §. Ezen, szintén az említett törvényjavaslatból átvett §-ra nézve is magamévá teszem br. Eötvös következő indoklását:

„A hitvallás minősége nem szolgálhatván sem bizonyítékául, sem mértékéül a polgári s politikai jogok élvezetére való akár értelmi, akár erkölcsi képesítettségnek: ezen jogok gyakorolhatását nem is lehet a hitvallástól tenni függővé.“

3. §. Erre vonatkozólag sincs mit hozzáadnom br. Eötvös következő indoklásához:

„A törvényhozásnak, míg egyfelől biztosítania kell bárminő hit szabadon vallhatását: másfelől gondoskodnia kell, hogy az állam törvényeinek s polgári viszonyokra vonatkozó törvényes rendeleteinek érvénye és végrehajtása ne legyen függővé téve egyes polgároknak (vagy akár felekezeteknek) esetleges vallási nézeteitől vagy szabályaitól. Különben nemcsak az történhetnék meg, hogy oly felekezetek, melyeknek tanai némely törvények végrehajtását (például a katonáskodást) híveiknek tiltják, vagy bizonyos törvénnyel ellenkezőt (például soknejűséget) rendelnek, az államra nézve károsakká, sőt veszedelmesekké válhatnának: hanem lehetővé lenne az is, hogy egyesek kivonják magukat a terhesebb polgári kötelességek teljesítése alól, azon állítással, hogy annak teljesítése vallási hitökkel ellenkezik.“

4. §. Midőn ezen szakasz az egyházak fegyelmi jogát az állam törvényeinek korlátai közé szorítja, akkor az állampolgár jogait és kötelességeit biztosítja a hívővel szemben.

5. §. A lelkiismereti szabadság valódi biztosítása a szóban levő szakasz intézkedése nélkül nem képzelhető.

A törvényesen bevett vallásfelekezetek egyikéről a másikra való áttérés eddig is meg volt engedve. Ellenben egy törvényesen bevett vallásfelekezetből kilépni, a nélkül, hogy az illető más ily felekezethez csatlakoznék, eddig nem volt lehetséges, s az illető továbbra is olybá vétetett, mintha még mindig tagja volna korábbi egyházának.

Ezen visszasság megszüntetését czélozza a jelen §, mely úgy a ki-, mint a belépést teljesen szabaddá teszi, feltéve, hogy a törvényben előirt kellékek (például a szükséges életkor) nem hiányzanak és hogy a megszabott alakszerűségeknek, például a szükséges jejentkezéseknek, elég tétellett.

6. §. A jelen törvényjavaslat közvetlen céljának biztosításán tulmenő minden további intézkedést a már eddig törvényesen bevett vallásfelekezetekkel szemben annyival inkább mellőzendőnek véltem ez alkalommal, mert mint már a jelen indokolás általános részében kifejtettem, ily intézkedések helyes alapokra fektethetése céljából bizonyos kérdéseknek előzetes törvényes megoldására van elkerülhetetlenül szükség.

7. §. Ezen § a vallásfelekezetek törvényes elismerésének rendszerében oly módon kíván előbbre haladni, hogy eltérve az eddig követett azon eljárástól, mely szerint egyes, megjelölt vallásfelekezetek a törvényhozás külön tényével vétettek be: eleve meghatározza azon feltételeket, melyeknek teljesítése mellett bármely, eddig be nem vett vallásfelekezet igényt tarthat az állam részéről való elismerésre.

Mihelyt ugyanis az egyenlő hitűek a vallás valódi erejének kifejtetése végett közösségbe lépnek, vagyis testületi jogokkal, sőt anyagi szükségletekkel is bíró társulatokká, egyházakká alakulnak, természetsszerűleg érintkezésbe lépnek egyrészt saját tagjaikkal, másrészt más vallási és világi társulatokkal s végül magával az állammal.

Minthogy pedig ezen különböző érintkezési pontokon különböző összeütközések támadhainak: szükséges, hogy az állam követelményei eleve szabatosan meghatározottassanak.

E tekintetben a § 1. pontja megkivánja, hogy azon alapok, melyeken a felekezet nyugszik, egy szervezeti szabályzatba foglaltassanak, csak ilykép levén elbíráható az, vajjon a törvényesen elismert gyanánt megalakulni kívánó felekezet nem áll-e ellentétben az állam elengedhetlen követelményeivel.

A § 2. pontjára azért van szükség, mert az egyházközség az első szerv, melyben a felekezet, mint testület jelentkezik. Ha tehát egy egyházközség szervezése sem biztosítható, akkor az illető vallás nem is képezne testületet s így, mint felekezetnek, törvényes elismerése sem volna szüksége.

A 3. pont az állami felügyelet és ellenőrzés, azon módzatán alapul, hogy ha valamely vallásfelekezet az előirt feltételeknek eleget tesz, a kormánynál való egyszerű bejelentés mellett megalakulhat, a kormány pedig az elismerést csak akkor tagadhatja meg, ha meggyőződik arról, hogy a törvényben megszabott feltételeknek elég nem tétetett.

Hogy azonban ezen meggyőződés biztos alapokra fektethető legyen, szükséges, hogy az első pontban említett szabályzat a kormánynak előzetesen bemutattassék, jóváhagyás végett.

A szakasz végpontja a jóváhagyás megtagadását azon esetekre szorítja, midőn a bemutatott szervezeti szabályzat az állam törvényeivel és a közérkölciséggel összeütközik. Itt is állanak azok, a mik az egyes egyént illetőleg az 1. és 3. §. alatt elmondattak, csak hogy itt már fedezetről lévén szó, annak szervezetét és elnevezését is figyelembe kellett venni, az utóbbit főleg azért, mert megtörténhetnék, hogy például valamely felekezet „igaz keresztény”-nek kívánna nevezni magát, mi a többi keresztény felekezetekre való tekintetből nem volna megengedhető.

8. §. Ezen szakasz biztosítja általában azon jogokat, melyeknek az illető vallásfelekezet, a törvényes elismerés által részesévé válik.

Ezen jogok a nyilvános istentisztelet tartásában és az egyházi önkormányzatban foglalható össze.

Hogy az egyházi fegyelem gyakorolhatóságának joga a jövőben elismerendő vallásfelekezetek részére is megadassék, az magának a törvényes elismerésnek természet szerű folyománya, mert mint minden társulatnak, úgy az egyházaknak is szükségük van arra, hogy saját körükben rendet tarthassanak.

A szakasz 2-dik bekezdésében foglalt megszorítás részben tételes törvényeink, részben azon indokok tették szükségessé, melyek alább, a tárgyalás alatt álló §. végpontjánál elmondandók lesznek.

Hogy a vagyonkezelés az önkormányzat egyik fontos alkatrészét képezi, bővebb bizonyításra alig szorul.

A §. 4-ik bekezdése a vallásfelekezetek és egyházközségek fennállhatóságát anyagilag kívánja biztosítani.

Az a) pontban foglalt megszorítást nemzetgazdasági tekintetek teszik szükségessé, egyáltalán nem lévén kívánatos, hogy a megkötött fekvőségek az elkerülhetlen szükségesen felül szaporíttassanak.

Ezen intézkedés azonban egyáltalán nem bénítja meg a vallásfelekezetek anyagi fölvirágozhatóságát, mert ingókban, például értékpapírokban korlátlanul fognak vagyont gyűjthetni.

A b) pontban foglalt megszorításban a hívek érdekeit kívánja megóvni a szöveg, az egyházi testületek netáni tulkapásai ellen.

A szakasz végpontja az egyházi járulékok behajtásánál nem adja meg az állami segédkezést. Nem a polgári hatóságok kímélése volt a cél ezen intézkedés fölvetelénél, hanem az, hogy a vallásfelekezetek saját tulajdonképeni körükre, a lelkiismereti és erkölcsi eszközök kizárólagos használatára szoríttassanak.

Felekezetek szerint már is túlságosan szétagolt hazánkban nem látszik kívánatosnak az, hogy könnyű szerrel alakuljanak újabb és újabb felekezetek, sőt ennél

az állam is segítséget adjon. Nézetem szerint tökéletesen elég tétetik a lelkiismereti szabadság követelményeinek akkor, ha az állam nem állja útját újabb vallásfelekezet alakulásának, feltéve, hogy az, az előirt feltételeknek pontosan eleget tesz, de a felekezet további fennállhatóságában is tisztán a vallás erejére, a hívek áldozatkészségére utalja azt.

9. §. A mennyiben a törvényesen elismertnek nyilvánítandó vallásfelekezetek iskolákat tartani kívánának s e tekintetben a szükséges rendelkezéseket jóváhagyandó szervezeti szabályaikban megteszik: a felállítandó iskolák, óvodák stb. jogállására a jelen szakasz ugyanazon rendelkezéseket terjeszti ki, melyek a társulatok által fenntartott tanintézetekre nézve összes oktatásügyi törvényeinkben részletesen szabályozva vannak.

Ezen rendelkezés az állam érdekeit az iskolaügy körül kellőleg biztosítja, az elismerendő vallásfelekezetek pedig abban — úgy hiszem — szintén megnyugvást találhatnak.

10. §. Az egyházi önkormányzat legelső szerve: az egyházközség azon első rendes közvetítő, mely által a vallásfelekezet más testületekkel és az állammal érintkezésbe lép. Ezen szervek alakítása tehát legközelebről érdekli az államot s ezért szükséges, hogy azok létesítése, valamint az azokban később netán célba vett minden változtatás a hatóság tudomására jusson.

A szakasz 2-dik bekezdése az egyházközség szervezetében zsinórmértékül szolgáló helyi alapszabályok bemutatását kívánja meg. Az egyházközségi igazgatás berendezése már a vallásfelekezet szervezete szabályaiban is helyet foglalhat, de ezenkívül szükséges, hogy minden egyes egyházközség is mutasson be egyházközségi önkormányzatában törvényül tekintendő szabályzatot, melytől a szakaszban megkívánt első követelményt, tudniillik az egyházközség területének megállapítását a következő 11. §. intézkedései indokolják, a második követelményt, tudniillik az előjáróság szervezését pedig a helyes igazgatás követelményei és azon szükségesség indokolja, hogy más testületekkel vagy hatóságokkal való érintkezésnél legyen oly közeg, mely az egyházközséget jogérvényesen képviseli.

11. §. Az egyházközségi illetőség megállapítása, melyet ezen szakasz rendel, azért szükséges, mert az illető egyházközséggel szemben természet szerűleg a hozzávaló tartozáson alapulnak az egyes hívőnek úgy jogai, mint kötelezettségei.

A szakasz második bekezdésében foglalt intézkedést a jó rend s netáni félreértések kikerülésének tekinteti teszik kívánatosná.

12. §. Nagy fontossággal bír ama követelmények szabatos meghatározása, melyeket a lelkészekül alkalmazott egyénektől megkívánni az államnak is kiváló érdekében áll. Alig szükséges bővebben fejtegetni azon mélyreható befolyást, melyet a jóra való lelkész híveire minden irányban gyakorolni képes és hivatva van. Nem lehet tehát közönyös az állam előtt, hogy ezen befolyás mily egyének kezeibe van letéve. Ugyanezek állanak az egyházközségi előjáróról is, minélfogva a szakasz ezekkel szemben is ugyanazon kívánalmakat állapítja meg, melyeket a lelkészekkel szemben felállít.

A tárgyalás alatt álló szakasz e tekintetben első sorban a magyar állampolgárságot, a teljes önrendelkezési jogot, továbbá a kifogástalan erkölcsi és állampolgári magatartást tüzi ki elengedhetlen feltételül. Ezekből csak a legutóbb említett követelményt illetőleg kívánok annyit megjegyezni, hogy államellenes irányban működő, esetleg a különböző fajok és nemzetiségek közt izgalmat

szító egyént lelkészül, vagy egyházközségi előjáróul elfogadni az állam részéről megbocsáthatlan gyengeségnek tartanám.

Végül hazánk sajátos nyelvi és nemzetiségi viszonyai között nagyon kívánatosnak mutatkozott annak kikötése is, hogy az elméleti képzés Magyarországon szereztetett legyen meg.

13. §. Annak elbíráhatása végett, vajjon az előző szakaszban előirt követelményeknek adott esetben elég tétetett-e, okvetlenül szükséges, hogy a lelkészül vagy egyházközségi előjáróul alkalmazott egyén, okmányainak bemutatása mellett, a polgári hatóságnál bejelentessék.

Azon hatóságul, melynél a bejelentés teljesítendő, úgy a 10. §. 1-ső bekezdésében, mint itt is a törvényhatóság első tisztviselője jelöltetett ki, mint oly közeg, ki egyrészt a fenförgő viszonyok iránt könnyen és alapos tájékozást szerezhet, másrészt pedig, mint a kiről már állásánál fogva feltehető, hogy esetleg kényes természetű esetekben is képes lesz a törvény célzatainak érvényt szerezni, a netáni súlyosabb bonyodalmakat pedig kikerülni.

A szakasz többi bekezdései az eljárást és a netáni jogorvoslatot szabályozzák s bővebb indoklásra alig szorulnak.

14. §. Ezen szakasz azon esetek iránt intézkedik, melyekben a már alkalmazott lelkész vagy egyházközségi előjáró később lesz nélkülözőjévé ama kellékek valamelyikének, melyek a 12. §-ban alkalmaztatása előfeltételeiül kitűzettek. E tekintetben a szakasz két esetet különböztet meg. A magyar állampolgárságot és az erkölcsi kifogástalanságot oly mellőzhetlen kellékeknek tekinti a lelkész vagy egyházközségi előjáró állás méltó betöltésére, hogy azok elvesztésének okvetlenül az illető állásról való eltávolítást kell maga után vonnia. Ellenben az állampolgári kifogástalanság tekintetében felmerülhető kétségek esetén bizonyos diszkreczionális hatalommal ruhazza fel a kormányt, a mi azon okból mutatkozik szükségesnek, mert tudvalevőleg van módja annak, hogy bizonyos ügyeskedés mellett egyenesen államellenes működés is kifejthető legyen a nélkül, hogy az illetőre a büntető törvénykönyv szorosan meghatározott intézkedései alkalmazhatók volnának. Nem szorul bővebb bizonyításra, hogy ily működő lelkész vagy egyházközségi előjáró részéről hatványozott mérvben veszélyes lehet s ezért szükség gondoskodni arról, hogy a kormánynak módjában legyen ily egyéneket, mint lelkészeket vagy egyházközségi előjárókat ártalmatlanokká tenni.

A szakasz harmadik bekezdése a fentebbiekben részletezett intézkedések szankciója gyanánt az egyházközség felosztatását szabja meg, a mi a legegyszerűbb és talán leghatékonyabb eszköznek mutatkozik arra, hogy a törvény célzatainak érvényesítése minden körülmény között biztosíttassék.

15. §. Népesebb vallásfelekezeteknél, mely esetleg az ország különböző vidékeire kiterjed, okvetlenül megkívánandó, hogy oly közeggel birjon, mely a vallásfelekezetet, mint olyant, a maga egészében képviselni jogosult legyen.

Míthogy a kormány az illető vallásfelekezetet érdeklő kérdésekben első sorban ezen közeggel érintkezik: szükséges, hogy az illető egyének a szakminiszternek bejelentessenek oly célból, hogy megbíráható legyen, vajjon a 12. §-ban megszabott s ezen magasabb állású egyházi közegektől fokozottabb mérvben megkívánható feltételeknek elég tétetett-e?

16. §. Hazánk vallási és nemzetiségi viszonyai nagyon kívánatossá teszik a jövőre nézve ama lehető-

ség kizárását, hogy valamely külföldi közeg a vallás révén honpolgárainkra befolyást gyakorolhasson.

17. §. Ezen szakasz lényegében a 7. §. rendelkezéseit terjeszti ki a vallásfelekezet egész további életére, gondoskodván azon esetről, ha a vallásfelekezet szabványaiban később meg nem engedhető változtatások vitetnének keresztül, vagy a vallásfelekezet életében az állam szempontjából meg nem tűrhető jelenségek merülne fel, erre nézve szankció gyanánt — mint más-kép nem is lehetséges — az elismert vallásfelekezetté nyilvánítás visszavonását alkalmazván.

18. §. Az állami főfelügyelet, az ellenőrzés hatékony gyakorolhatása teszi indokolttá az ezen szakaszban foglalt intézkedéseket.

A gyűlések nyilvánossága minden téren az ellenőrzés egyik leghatékonyabb eszközének bizonyult.

A második bekezdés célzatai félre nem magyarázhatók, világos lévén, hogy egyházi gyűléseken a vallással szorosan összefüggő ügyeken kívül semmi másnemű kérdés szőnyegre hozása egyáltalán és semmi körülmények között meg nem engedhető.

Az utolsó bekezdés az állami felügyelet kellő gyakorolhatására nyújt módot, természetes lévén, hogy annak elbírása, vajjon a hozott határozatok nem ellenkeznek-e a törvény rendelkezéseivel, csak akkor lehetséges, ha e határozatok át is tekintetnek.

19. §. Ezen szakasz az állami főfelügyelet jogát a vallásfelekezetek vagyongazdálkodására vonatkozólag részletesen is körülírja s e tekintetben a kormánynak megszemélt jogokat biztosít, a szakasz szövegéből természetesen következtetve, hogy a kormánynak jogában lesz a vagyongazdálkodást illetőleg, például szabályszerű előirányzatokat és okmányolt számadásokat bekívanni, mert ezek nélkül a kitűzött cél, tudniillik a pontos ellenőrzés, nem volna elérhető.

Ugy vélem azonban, hogy épen az anyagi kérdések képezik azon teret, hol a vallásfelekezetek az állam nagyobb mérvű beavatkozását legkevésbé vehetik rossz néven, mert hiszen a vallásfelekezetek sajátos célját nem ezeknek, hanem a lelkieknek gondozása képezi.

Másrészt ellenben a hívők, mint egyszersmind állampolgárok érdekei épen itt kívánnak pontos ellenőrzést, a mi különösen az alapítványokra vonatkozólag is áll, annyival is inkább, mert annak biztosítására, hogy az alapítványok, a míg csak egyáltalán lehetséges, szorosan az alapítók szándékainak megfelelőleg használtassanak fel, első sorban maga az állam van hivatva, és minél lelkiismeretesebben tölteti be ezen feladat, annál inkább szolgálhat serkentőül újabb alapítványok tételére is.

A szakasz végpontja azon irányban állapítja meg a főfelügyeleti jogot, hogy az egyházi önkormányzat gyakorlásánál általában a megszabott határok szorosan betartassanak.

20. §. A törvényesen bevett vallásfelekezeteknek az 1848. XX. törvénycikk által elvben kimondott egyenjogúsága és viszonyossága hozza magával azt, hogy az 1868. LIII. törvénycikk azon intézkedései, melyek a jelen javaslat alapján elismerendő vallásfelekezetekre akadálytalanul kiterjeszthetők, azokra ki is terjesztessenek.

Az áttérések tekintetében erre nézve mi akadály sem forogván fenn, a tárgyalás alatt álló szakasz a már eddig törvényesen bevett, valamint a jelen javaslat alapján jövőben elismerendő vallásfelekezetek között a teljes egyenjogúságot és viszonyosságot meg is állapítja, a mennyiben az 1868. LIII. t.-cikk ide vonatkozó rendelkezéseit, vagyis annak 1—8. §§-ait az utóbbiakra is kiterjeszti.

Szükség van ezen intézkedésre azért, mert már maga, valamely vallásfelekezetnek az állam részéről történt elismerése magában foglalja azt, hogy annak tagjai eddigi egyházaikból kiléphetnek s az ujonnan elismert vallásfelekezetekhez csatlakozhatnak.

Az áttérés érvényességének feltételei és alakszerűségei pedig egy már meglévő törvényben szabályozva lévén, annak rendelkezéseit kell a jövőben elismerendő vallásfelekezetekre is kiterjeszteni.

A szakaszban idevonatkozólag jelzett egyetlen módosítás abban találja indokolását, hogy nincs kizárva a lehetőség, miszerint oly vallásfelekezet is keletkezhetik, mely lelkészt egyáltalán nem ismer.

Az 1868. LIII. törvénycikk 9—11. §§-ai azonban nem voltak kiterjeszthetők, mert e kiterjesztés azt tenné szükségessé, hogy a jelen javaslat alapján elismerendő vallásfelekezetek házasságjoga állami érvénnyel ruháztassék fel, a mi nem mutatkozik megengedhetőnek azért, mert az esetben a hazánkban ma is tényleg érvényben levő felekezeti házasságjogok száma esetleg még újabbakkal is szaporíthatnák s ez a házassági viszonyok körül ez idő szerint fenforgó visszasságokat csak növelni volna alkalmas.

Igaz, hogy ezáltal jóformán utja vágatik annak, hogy a jelen javaslat alapján elismerendő vallásfelekezetek tagjai egyáltalán érvényes házasságot köthessenek, mert ezt a jelen jogviszonyaink mellett csak az esetben tétetnék, ha valamely, már eddig törvényesen bevett vallásfelekezet lelkészét sikerülne megnyerniök arra, hogy őket házasságra egybeadja.

Tekintettel azonban arra, hogy a házasság polgári viszonyainak általános érvényű szabályozása ugyanis küszöbön áll: e tekintetben további intézkedés nem mutatkozott szükségesnek.

Ugyancsak az 1868. LIII. törvénycikk megfelelő rendelkezései, vagy annak 12—17. §§-ai terjesztendők ki a jövőben elismerendő vallásfelekezetekre a vegyes házasságokból származó gyermekek vallási hovatartozandóságát illetőleg is.

Igaz, hogy az imént előadottak szerint ezen vallásfelekezetek házasságjogi viszonyainak rendezése a házasságjog általános érvényű szabályozásáig függőben marad s így a jelen szakasz ide vonatkozó rendelkezése első tekintetre talán idő előttinek is látszik.

De minthogy nincs kizárva a lehetőség, hogy jelenleg is érvényes házasságban élő házaspárak közül az egyik fél valamely jövőben elismerendő vallásfelekezetre tér át s ez által tényleg oly házassággal fogunk szemben állani, melynél az egyik fél valamely már eddig törvényesen bevett, a másik fél pedig egy jövőben elismerendő vallásfelekezetekhez tartozik: a jelen szakasz rendelkezései feleslegeseknek nem mondhatók és pedig annál kevésbé, miért a házasságjog általános érvényű törvényes szabályozásának bekövetkezése után is szükség lesz a szóban forgó intézkedésre mind addig, a míg magok az 1868. LIII. törvénycikk vonatkozó rendelkezései hatályukban fentartatnak.

Végül nem forog fenn nehézség az 1868. LIII. törvénycikk 18—22. §§-ainak kiterjesztése ellen sem, melyek közül a 21. §. csak annyiban szenved a jelen szakaszban módosítást, a mennyiben annak intézedei az ott említett intézmények és intézetek fentartására nem terjesztetnek ki kötelező alakban, szabadságára hagyatván, az elismerendő vallásfelekezeteknek, hogy e részben maguk intézkedhessenek. Az 1868. LIII. törvénycikk 22. §-a pedig azért nem volt az elismerendő felekezetekre feltétlenül kiterjeszthető, mert nincs kizárva

a lehetőség, hogy a már eddig törvényesen bevett vallásfelekezetek sérelmet látnának abban, ha temetőikbe például meg nem keresztelt egyént is befogadni köteleztetnének. A községi temetőkbe azonban ma is bárki akadálytalanul temetkezhetik. A fentebbiekből viszont önként és a méltányosság szerint az következik, hogy saját temetőik felett az elismerendő felekezetek korlátlanul rendelkezhetnek.

21. §. Ezen szakasz az állami anyakönyvek bevezetési szabályairól szóló s a már törvényhozás előtt fekvő törvényjavaslat természetű folyománya.

22. §. Ezen szakasz tulajdonképpen a jelen javaslat 1—3. §-aiban biztosított egyéni szabadvallásgyakorlat folyománya s célja biztosítani azok felekezetközi jogállását is, kik a szervezettel bíró vallásfelekezetek egyikében sem vélik lenni szükségleteiket kielégíthetni. E végből módot nyújt arra, hogy ezek is érvényesen kiléphessenek eddigi egyházuk kötelékéből.

Az e körül követendő eljárásra nézve ismét az 1868. LIII. törvénycikk vonatkozó rendelkezései voltak ide is kiterjesztendők a szükséges és a dolog természetéből folyó módosítások mellett.

A kilépés megtörténtével az elhagyott vallásfelekezettel szemben minden kötelezettség megszűnik ugyan, de a szakasz második bekezdése mégis elrendeli, hogy a mennyiben a kilépés oly egyházból történik, mely a jus advocatiaeval bír, a kilépés idejéig esedékesekké vált egyházi járulékok az elhagyott egyházzal szemben egyenlítettessenek.

Azt hiszem, hogy ezen intézkedés a jogosság és méltányosság szempontjából további igazolásra nem szorul.

A szakasz harmadik bekezdése azok részére is, kik a szervezettel bíró vallásfelekezetek egyikéhez sem tartoznak, de a kik esetleg mégis többen lehetnek hasonló hiten, biztosítja a közösen gyakorlott isteni tisztelet tartásának jogát, e tekintetben is csak azon követelmény ellen állítván fel, melyek az egyéni szabad vallásgyakorlatot illetőleg már az első szakaszban előadottak.

A 4-ik bekezdés az 1868. LIII. törvénycikk mindazon többi rendelkezéseit, melyek a bevett és törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül állókra is akadály nélkül kiterjeszthetők, ezekre kiterjeszti.

Azt, hogy az idézett törvénycikk 8-ik §-ának a szövegbe felvett rendelkezése ezekre is kiterjesztessék, már az elhagyott egyház terheihez való további járulás alól való felmentés, — de a lelkiismereti szabadság általános követelményei is eléggé indokolják.

A vegyes házasságokból származó gyermekek vallási hovatartozandóságára vonatkozó 11—17. §§-ok kiterjesztését illetőleg itt is állanak azok, a mik már a 20-ik §-nál elmondattak.

A lelecekről szóló 18. §-nak csak első mondata volt ide is kiterjeszthető, mi akadály sem forogván fenn az ellen, hogyha egy, a bevett és törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül álló egyén leleceit felfogad, ez utóbbi is kívül állhasson a szervezettel bíró felekezeteken. Az idézett 18. §. további rendelkezései azonban vallásfelekezetet tételezván fel: itt nem alkalmazhatók.

A szakasz végpontját illetőleg elég a 21. §-nál mondottakra utalnom.

23. §. Azon külföldi állampolgároknak, a kik a hazánkban egyik törvényesen bevett, vagy a jövőben elismerendő vallásfelekezetek egyikéhez sem tartoznak, a jelen szakasz ugyanazon feltételeket írja elő, melyeket a hasonfelekezetközi állással bíró magyar állampolgároktól az előző szakasz megkíván.

Az engedményben azonban tovább megy emezeknél, a mennyiben nem állja útját a rendes nyilvános istentisztelet tartásának sem. Ennek indoka abban rejlik, mert például az anglikán egyház tagjaitól, mely egyház Angolországban, mint ismeretes, némileg még ma is az uralkodó vallás jellegével bír, sem szükséges, sem méltányos nem volna megtagadni a nyilvános isteni tiszteltetés tartásának jogát.

Ugyanezen indokok voltak irányadók a szakasz második bekezdésében foglalt azon intézkedésnél is, hogy ily vallásfelekezetek hazánkban állandó lelkeszt is tartathatnak.

Tényleg épen az angol high church ma is tart fenn ily lelkeszt állást a fő- és székvárosban. Az alkalmazott egyén bejelentése csak az illető lelkeszt személyes megbízhatóságának ellenőrizhetését kívánja biztosítani.

24. §. A végrehajtási záradék a törvény végrehajtásával a miniszteriumot bízva meg, mert a jelen javaslat intézkedései a kormányzat minden ágát érintik.

Gróf Csáky Albin s. k.
vallás- és közoktatásügyi miniszter.

IRODALOM.

Könyvismertetés.

„Az egységes középiskola és nemzeti kulturánk.“
Irta dr. Kemény Xavér Ferencz. Budapest. Hornyánszky Viktor. 1—120 l.

(Folytatás.)

Szerzőnk ezek után azt a paradoxonát akarja megvilágítani, hogy bár az általános s mellette az ókori műveltséget is fokozni akarjuk: az egyik klassz. nyelvet mégis feladju. Okoskodásának menete ez: Míg gymnasiumunkban csak a latin nyelvet tanulták: nem bonczolták ugyan oly alaposan s nem kritizálták a klassz. írókat oly aesthetikailag, de apáink előtt nyitva állott a római írók műveinek tárháza, mert bírták a nyelv szókincsét. Részemről még hozzáteszem: mert olvasmányaikban csaknem kizáróan a latin írókra voltak szorítva. De folytatja szerzőnk. Az ókori civilizáció és szellem jobban áthatotta őket, sőt erkölcsi jellemekre a római történelem és írók oly félreismerhetetlen bélyeget nyomtak, a melynek hiányát ma fájdalmasan érezzük. Az 1848 előtti tanítás felekezeti iránya mellett is növeltjeinek határozott humán és erkölcsi irányt adott. Másfelől azt a szomorú tény, hogy mai társadalmunk műveltségét felületesség és laposság jellemzi; hogy egyetemi ifjainkban hiányzik a szakismeretekben, a tudományokban való elmélyedésre a komoly hajlam, az igazi tudományos ösztön: hiányos középoktatási rendszerünkben magyarázza, a melynek végzetes hibája, hogy a tudnivalók mennyiségére s nem alaposságára fekteti a fősúlyt. A sok ismeretágból annyit iparkodunk a fiatal elmékbe tönni, hogy a folyton új és új anyag az elmék öntevékenységét elnyomván, akadályozza a szellemi erő természetes kifejlődését s így az önálló hajlamok nem ébredhetnek fel oly erővel, hogy ifjaink nagyobb részéből önálló erkölcsi jellemek, férfiak fejlődhesenek; ellenben nevelésünk köznapí, sablon embereket adván az életnek, az iskolának nincs is arra hatása. Ez a felületesség a nyelvek tanításánál is mutatkozik, azért eredménytelenek. Szerzőnk a klasszikai s általában a nyelvek tanításától nemcsak formális képző erőt követel, hanem

tartalmi hasznót is, oly eredményt, a mely a jellem fejlesztésében, az erkölcsi akarat kidomborításában, az emberiség szellemi és erkölcsi kifejlésének általános megítélésében is nyilvánuljon. Hogy erre eljuthassunk: ne a klassz. nyelvek grammatikájára fektessük a fősúlyt; legyen a latin mindenkire föltétlenül kötelező, a görög pedig maradjon a nyelvészek, bölcsezők és történetírók számára felállítandó külön gymnasiumoknak.

Valóban egészséges eszmék és találó bírálatok úgy társadalmunk szellemének, mint tanításunk eljárásának. Helyes volna a hivatottaknak és érdekletteknek megszívlelniök!

Szerzőnk a klassz. kor ismeretének, az ókori műveltség nevelő erejének fokozása végett a görög és római történet tanításán is változtatást óhajt. A történelem fontosságát az általános műveltség szempontjából mindenki elősméri; tanítása által minden művelt ember egyiránt van érdekelve. A történelem tanítására mindennél több időt fordítanak, mint nálunk. Míg mi a gymnasiumban csak 16 (?), Olaszországban 25 órán adják; ott a nemzeti s e mellett az ókori földrajzra két, a politikai földrajzra három órát szánnak; a nemzeti és római történelmet két ízben egészen tárgyalják. Jövő középiskolánkban 20—21 órára kellene emelnünk.

A történet rendszeres tanítását szerzőnk a II-dik osztályban a görögök s rómaiak történetével kezdetné meg, mint ez a francziákon kívül másutt is történik. És itt *Fest* Aladárval bocsátkozik vitába. *Fest* ugyanis a történelmet a III-ikban a magyar történettel kezdené meg és azt állítja, hogy a gyermek úgy, mint a gyermekéveket élő nemzetek, csak a legegyszerűbb életviszonyok között képesek tájékozódni s így éli be magát a szétágazóbb létezési formákba. E részben nekünk irigylendő szerencsénk van, mivel államunk megalapítóit, mint nomádokat mutatgatjuk be stb. Dr. Kemény ezt — és egészen helyesen — határozottan kétségbe vonja. A 11—12 éves fiú gondolau világához a nomád életviszonyok rajza legfőlebb akkor talál, ha a fiú a szó szoros értelmében a pusztán és nem a városban, vagy épen nem nagy városban született. Homeroszt, a primitív korszak manapság is bámult költőjét, csak a tanulmány által tisztult ízlés korában kezdték érdeme szerint méltányolni. Hogy államalapító őseinket, mint nomádokat mutassuk be: csak akkor volna irigylendő szerencse, ha kulturánk önállóan, természetes ösztöne útján fejlődött volna ki. Nálunk mindez másként történt.

Egészen más e részben a görög s római történelem. Bármily egyszerűen adjuk is elő, e népek történetéből a nemzeti czélok, a magasabb értelmi és erkölcsi színvonalra törekvés a 11—12 éves gyermek tudatában önkénynt fog fölébredni s a történetek egyszerű elbeszélésével az érdek nem fog, sőt emelkedik. Adjuk próbául a 10—11 éves fiú kezébe a vezérek korát terjedelmesen tárgyaló munkát és Herodotosz ügyesen kizsákmányolt, jó magyarsággal írott történetét: látni fogjuk, hogy a magyar történet olvasásába hamar belefárad, a görögöt és rómaiakat fokozódó érdeklődéssel fogja olvasni. Hadd népesedjék meg az ifjúvá fejlődő gyermek képzeletvilága élő történelmi alakokkal, mielőtt az eszmék és abstractiók iránti fogékonysága kifejlődne.

Kemény nem akarja a nemzeti eszméket és érzelmeteket háttérbe szorítani; de nem czélnak, hanem legfőbb eszköznek kívánja azokat tekinteni emberi hivatásunk betöltéséhez. Azért arra törekedjünk, hogy honoszeretetünk ne a haza földjéhez való ragadtságból eredjen, a mely szülőföldünk szűk völgyéhez köt. A haza- és fajszeretet legnemesebb formájában csak úgy fejlődhetik,

ha keblünkben az általános érzelmek mély gyökeret ver-
tek, különben nemzeti érzelmünk is elparlagosodik. A
szabadság szeretetét, a zsarnokság gyűlöletét, a haza-
és jóbarátok iránti önfeláldozást, a férfias erények oly
számos és klassz. példaképeit, a görögök és rómaiak
történetében találhatjuk legjobban. Ezekhez hasonló im-
pulsusokat történelmünknek csak újabb és legújabb kora
adhat. Gondolatom szerint adhat régi történetünk is.
Amde e korok tárgyalása felsőbb osztályok feladata.

VI.

E fejezet az *első nyelvekről* szól. Középiskolai re-
formunknál magyar nemzeti szempontoknak kell uralkod-
niok, ezért nemzeti nyelvünket kell leendő középiskoláink
sarkpontjává tennünk. A *nyelvben él a nemzet*: fél-
igazság. Lehet nyelvünk magyar, de ha a történeti ön-
tudat ébresztését, ápolását elmulasztjuk: a nyelv mellett
sem kerülhetjük el a szakadás veszedelmét multunk és
jelenünk között. Tehát a készülő reformnál egyik fő
szempont a magyar történelem, a magyar nyelv és iro-
dalom behatóbb ismerete legyen.

Hogy azonban anyanyelvünket biztosan és művé-
szien használjuk: nem elég az óraszámot nevelnünk,
hanem csak annyi idegen nyelvet tanítsunk, a mennyi
igazi haszonnal, sok más ismeret mellett nyolcz év alatt
elsajátítható és a mennyi multhatatlanul szükséges, hogy
az általános szellemi áramlattól el ne maradjunk. Ez
okon, mivel a latint megtartottuk: mellette csakis *egy
modern nyelvet* tanítsunk. És midőn szerzőnk ezt kívánja,
nem fogadja el kötelezőnek valamennyi iskolánkra a
német nyelvet. Elismeri, hogy minden művelt embernek
tudnia kell a világnyelvek egyikét: a németet, a francziát
vagy angolt. És mert szellemi szükségleteinket hazai
szellemi productumainkkal ki nem elégíthetjük: *import-
álnunk kell*. Ne röstelljük bevallani, hogy jelen művelt-
ségünk nem eredeti, nem nemzeti: *német*. Mivel továbbá
úgy politikailag, mint kereskedelmileg Németország bűv-
körében vagyunk: német szemüvegen át nézzük a tár-
sadalmi, tudományos kérdéseket, — hisz az egységes
középiskola eszméje is német dugarú! — és minden-
mozgalmat. Lehetetlen már, hogy ezen nagy befolyás
nemzeti fejlődésünkre káros hatású ne lenne. Hát csak-
nem kétszázados elfogódottságunk, megjegezesedett elő-
ítéletünk nyomása alatt sokak szemében merész beszéd-
nek tűnhetik ez fel: *de azért lehet nagyon is igaz*.
Bizonyos, hogy kilencz század óta műveltségben, állami
és társadalmi intézményekben nagyon sokat köszönhe-
tünk a németnek; de az sem kevésbé bizonyos, hogy
a német befolyás megrontotta nyelvérzékünket, termé-
szetes útjáról leterelte eszünk járását, megvesztegette gon-
dolkodásunkat, egyoldalúságba terelte világnézetünket.

Hogy jövő középiskolánk által határozottan és az
eddiginél inkább nemzeti irányban művelődjünk; hogy
lehetőleg a művelt nyugot színvonalára emelkedjünk:
még ezt egyedül a magyar nyelv és irodalom intensiv
tanítása által nem érjük el. A célts csak úgy közelítjük
meg s talán érjük el majdan: ha az idegen, egyoldalú,
ez idő szerint német befolyást korlátozván, az eddiginél
jóval több befolyást engedünk a franczia és angol iro-
dalomnak. Nemzetünk természetes képességei és hajlamai
sokkal inkább akár a franczia, akár az angol nemzethez
vezetnek, legkevésbé a némethez. A francziához vérmér-
sékletünk, az angolhoz alkotmányos életünk fejlődése
huz, némethez akarva, nem akarva a szomszédság köt;
szellemi közösségen alapuló barátságban sohasem állot-
tunk. Már most azoknak, kik nemzetünk jövőjét előké-
szítik, ez elvitázhatatlan tényeket figyelembe vevén,

gondoskodniok kellene, hogy nemzeti kulturánk fejlődé-
sét akként biztosítsuk, hogy több kulturnép szellemi
hatását tevén ránk nézve lehetővé, e hatások erényein-
ket eredetiségökből ki ne vetköztessék, hibáinkat meg-
nemesítve erényekké fejleszthessék. Ezért követelnünk
kell, hogy új középiskoláinkban az az egy modern nyelv
ne kizáróan a német, hanem kétharmadában legyen né-
met, egyharmadában egyenlően megosztva franczia és
angol. Egy-két évtized multán, ha kellő tanerőink lesz-
nek, a három nyelv között helyre állhat a teljes paritás.

Ha így csak a latint s a modern nyelvek egyikét
teszszük kötelezővé, megkövetelhetjük, hogy növendé-
keink a latinban a szótár csekély segítségével, kín és
fáradtság nélkül boldogulhassanak; a modern nyelvekben
azt is meg kell követelnünk, hogy az ifjak a legfelsőbb
osztályokban gondolataikat helyesen tudják kifejezni,
szükség esetében az illető nemzet fiaival érintkezhesse-
nek. Ha így ifjuságunk egyrésze hatalmába keríti a
német, másik része a franczia vagy angol nyelvet: a
legtermészetesebb úton nemzeti közkinccsésé fog válni
ezen kulturnépek minden szellemi productuma; közvet-
len érintkezésbe, szellemi közösségbe léphetünk nemcsak
német szomszédainkkal, hanem nyugat nagy nemzeteivel
is. Ily közvetlen érintkezés, a különböző szellemi áram-
latok átültetése saját kulturánk megtermékenyítésére
aránytalanul üdvösebb hatású volna, mintha kulturánkat
csak a nemzeti hajlamainknak és sajátságainknak kevésbé
megfelelő német művelődés hatásának engedjük át. A
nyugathoz való közeledés szerző szerint új lendületet
hozna szellemi életünkbe; oly új vér jutna ereinkbe,
mely inkább vér a mi vérünkéből és a szellemi trans-
fusio oly neme lenne az, a mely a nemzeti megifjuho-
dás korszakát nyithatná meg számunkra.

Szerzőnk a következőkben azt igyekszik kimutatni,
hogy a német nyelv tanításának mesterkélt erőszakolása
ellenszenvet keltő, ezért merőben czéltalan; ellenben azon
eredményre jut, hogy ha a német mellett a franczia s
angol volna teljes paritással kötelező: a német nyelv
behatóbb tanítására irányuló minden törekvést azzal le-
hetne igazolni, hogy az az általános európai műveltség
megszerzése érdekében történik. Úgyesen fejtegeti to-
vábbá a modern nyelvektől várható eredményt; ellenben
feltünteti az egyoldalú tulzások veszélyes voltát. Végül
czáfolja a terve szerint három különböző modern nyelvre
alapított egységes középiskola ellen felhozható kifogásokat.

Igy nem hagyja szó nélkül az egyik tanintézetből
a másik, de különböző nyelvűbe való átlépés nehézsé-
geit; főlemlíti a *műveltség szellemegysége* elvéből merít-
hető ellenvetést; de különösebben részletezi a *közöshad-
sereg közösnyelv* szempontjából a német nyelv érdekében
hangoztatni szokott érveket. Itt arra a bátor következte-
tésre jut, hogy a *magyar királynak legyen magyar had-
serege*. Ez az állami önállóság oly követelménye, a mely-
ről opportunitási szempontból egyelőre lemondhattunk,
loyalitásból emlegetését eddig óvatosan elkerülhettük, de
gyakorlatba vételét multhatatlanul követelnünk kell. Nincs
a történelemben arra példa, hogy önálló nemzeti életre
törő nép feladta volna azon jogát, hogy nyelvének az
államélet minden ágában érvényt szerezzen. A történe-
lem nem emlékszik oly nemzetről, a mely míg önálló-
ságra aspirált, kötelezettséget vállalt volna, hogy bármely
idegen nép nyelvét elsajátítsa, mert egyidőben a többség
szerint az állam érdekeinek fegyveres megvédése más
módon nem volna lehetséges. A jelek szerint nincs
messze az az idő, midőn a nemzeti véderő intézményé-
nek magyar nemzeti alapra fektetése politikai életünknek
egyik legfontosabb kérdése lesz. Szerzőnk szerint a kér-

désnek tuzásoktól ment megoldása úgy volna lehető, ha azt lassanként azok készítik elő és hozzák napirendre, a kik az eddigi rend védői voltak, sem mintha a jelen állapot támadói erőszakolják ki annak napirendre hozatalát. De ezek már és a belőlök elvont következtetések messze vezetnének taglalando kérdésünktől.

(Vége köv.)

Futó Mihály.

Megjelentek: 1. *Evang. elmélkedések* Dicsőfi József debreczeni lelkésztől. A folytatólagosan érkezett 9. és 10. ívekben a keresztyénség nagy ünnepeiről: az adventről, a karácsonyról, a virágvasárnapról és a nagypéntekről értekezik szerző, tőle megszokott nagy olvasottsággal és bibliai szellemben. — 2. *Egyházi beszéd*, írta és 1893. május 7-dik napján beköszönése alkalmával elmondta Eröss Lajos, a p.-ladányi ev. ref. egyház lelkipásztora. Ára 10 kr. A befolyó tiszta jövedelem az iskolás árva gyermekek pénztára növelésére fordítatik. Zsid. 10. 23. 25. alapján azt fejtegeti a gyülekezetébe ujonnan belépett lelkész, hogy az ő lelkipásztori munkásságának célja, hogy hívei 1. *egyek legyenek a hitben*, 2. *egymást becsüljék, hogy magokat felindítsák az atyafiai szeretetre és a jó cselekedetekre*, 3. *legyenek hitek egyházukhoz*. Mintául szolgálható, tiszta evangéliumi szellemben írott beszéd. — 3. *Magyar írók élete és munkái*. Írta Szinnyei József. A III. kötet 1. füzeté jelent meg közelebb a *Fa—Faragó* nevekkel. Ezen füzetben a következő nevesebb protestáns egyházi és iskolai írók életét és munkáit látjuk följegyezve: Fábrián Dániel, Fábrián Mihály, Fabini József Sámuel, Fabó András, Fabri Gergely, Fabri István, Fabri János, Fabri Pál, Fabriczius János, József Keresztély, Sebestyén, Fabriczy András és Dávid, Fabritius Károly, Faluvégi Albert.

Tiszántuli egyházkerületi közgyűlés

(Folytatása és vége.)

A harmadik napi közgyűlésen folytatólag tárgyalás a'á vétetett: *a debreczeni egyház és egyházmegye* közt már éveken át huzódó vitás ügy kérdése. E lapok olvasói előtt már nagyon ismeretes ez ügy. Miután e kérdés egy előzetes értekezleten bőven megvitattatott, itt a közgyűlés színe előtt minden hosszabb vita nélkül elfogadtatott *gr. Dégenfeld József* következő határozati javaslata: „miután az egyházi törvények 36. §-a szerint külön egyházmegyévé csak *több* egyházközségek alakulhatnak, ha megteszi a debreczeni egyház a törvény keretén belül e tekintetben a szükséges lépéseket, nem lesz az egyházkerületnek kifogása az ellen, hogy *így* különvállva önálló egyházmegyévé alakuljon.“

Mi is mindnyájan abban a nézetben vagyunk, hogy e különválás ellen nem lehet senkinek semmi nemű kifogása, ha a törvény ide vonatkozó pontjai megtartatnak, nem, már csak *belmissiói tevékenység, lelkipásztori gondozás* nagyobb mérvben való gyakorlásának tekintetéből sem. Hiszen ilyen nagy tét, mint a minő a debreczeni egyház is, lassan és nehézkesen mozoghat. De ezt az elevenebb és pezsgőbb egyházi élet kifejlesztését, a kura pásztorálisnak nagyobb mérvben való gyakorlását, az illetékes faktoroknak talán már nem ártana jó előre megkezdenni, a minek egyik igen fontos tényezője mindenestre első sorban az *igehirdetés*. A kátémagyarázásnak a theologusok által való végeztetése is a debreczeni egyház templomaiban olyan lényeges és nagyfontosságú kérdés, a mit — az igehirdetés előnyére — már régen

meg kellett volna oldani. Különben nem akarunk ez uttal részletesen rámutatni, hogy melyek azok az eszközök, módozatok, a melyek a debreczeni egyházban egy elevenebb és virágzóbb egyházi élet kifejlesztését előmozdítják, s melyek azok a visszaélések, a melyek a fejlődést megakadályozzák, a debreczeni fényes egyháznak nagyérdemű lelkészakara jól ismeri mindezeket, s *hivatalához méltóan* megfogja tenni e tekintetben a szükséges lépéseket.

A zsinat felhívása a *protestáns fakultások* ügyében akként lett elintézve, hogy a lelkészek felhivatnak, hogy folyó évi szeptember hóban valamelyik vasárnapon a szószéken buzdító beszédet tartsanak a néphez s ennek megtörténte után *általános* gyűjtést eszközöljenek. Egyuttal kimondatott az is, hogy az egyházkerületi elnökség intézzen külön megleghangu felhívást a közönséghez, melyben főként a debreczeni főiskolánál felállítandó bölcsészeti fakultás érdeke hangsúlyoztassék.

Az érmelléki egyházmegye azon indítványa, hogy az állami anyakönyvezés esetén kárpótoltassanak a lelkészek, mint olyan ügy, mely az egyetemes egyház összes lelkészi karát érdekli, felterjesztetik a konventhez.

Nagyon helyes és bölcs intézkedés ez; csak aztán úgy ne járjunk ezzel is, hogy egyik egyházi hatóság a másikhoz utalva az ügyet, egyszer csak oda juthatunk, hogy a sok dajka közt elvész a gyermek!

A *főiskolai nyilvános olvasó-terem és könyvtár*, mint igen fontos kulturális ügy érdekében, meg fog kerestetni a nemes város, hogy évi budgetjébe ezután minél nagyobb összeget vegyen fel; a mi ismerve a város áldozatkészségét, bizonyára meg is fog történni.

A *dekanátusok* ügyében elhatározatott, hogy mind a theologiai, mind pedig a jogi szaknál külön dekanátus állítatik fel, s a gazdasági tanács, a főiskolai tanárkarral egyetértőleg, megbizatik, hogy *ha lehetséges* mindenik hivatal részére *külön helyiség* rendeztessék be.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ama felhívásának, hogy a középiskolai tanárok görögországi tanulmány utjára, főiskolánkból is küldessék ki egy tanár, az egyházkerületi közgyűlésünk készséggel tesz eleget, s elhatározza, hogy e tanulmányi utra *Dóczi Imre* főgymnáziumi tanár urat küldi ki, ki uti költség czimén 450 frtot nyer a főiskolai pénztárból.

A debreczeni felsőbb leánynevelő intézet alapszabályai megerősítettek. A felügyelő tnnácsba az egyházkerület részéről *Joo István* és *Tóth Sámuel* megválasztattak.

A szupplikációkat a zsinat eltörölvén, a gazdasági tanács felhivatik hogy ez intézmény megszüntetése folytán a kollégium megcsökkent jövedelmének kárpótlására tervet és módozatot készítsen.

A debreczeni főiskolai köztanítók, mint esküdtfelügyelők, a *lelkész képességi vizsgát* ezután letehetik, itt tartózkodásuk ideje nekik — mint bejegyzett káplánoknak minősítésükbe beszámittatik.

Tüdös János gymzáziumi igazgató a közgyűlésnek bejelenti, hogy tanári állásától a jövő tanév végén megváltik. Lemondása, érdemeinek elismerése mellett, elfogadtatik. Helye az 1894-dik év folyamán fog betöltetni.

A szatmári főgymnázium államsegélyért benyújtott kérvénye nem terjesztetik fel a konventre ez idő szerint, mert alig pár évvel ezelőtt azzal indokolták az adományok gyűjtését, hogy az intézet autonom jellegű, a függetlenség ne veszélyeztessék. Minthogy azonban a szükség égető, el sem utasítatik a kérvény, hanem azzal az utasítással küldetik vissza, hogy az autonom tanintézetre adakozottak kérdeztessenek meg, vajon az állam-

segélyt igénybe venni óhajtó szatmári főgymnásiumnál meghagyják-e alapítványait, adományait vagy nem? E nyilatkozatoknak a következő egyh. ker. közgyűlésre való felterjesztése után fog érdemleges határozatot hozni az egyh. ker. közgyűlés.

A h.-m.-vásárhelyi főgymnásium évi 9600 frt és 76,000 frt építkezési, a hajdu-nánási gymnásiumot évi 10,000 frt és 15,000 frt egyszer mindenkori állami segélyben való részesítésre ajánlja a ker. gyűlés, ezeken kívül a karczagi egyháznak megengedi, hogy gymnásiuma és elemi iskolái ügyeinek rendezésére 60,000 frt kölcsönt vegyen föl. A közoktatásügyi miniszteriumnak a debreczeni főgymnásiumi tanári létszám ellen tett kifogása a már megejtett tanárválasztás következtében tárgyalanná vált, megjegyeztetvén, hogy helyettes tanárokkul mindannyiszor kénytelen hittani pályát végzett jeles ifjakat alkalmazni egyházkerületünk, valahányszor az e nemű állomásra a pályázati hirdetés ellenére sem találkozik tanfolyamot végzett tanárjelölt. Az utolsó ülésben kevésbé közérdekű ügyek láttattak el, ezek között néhány felebbezés és csereszerződés, ezzel az 5-dik nap délutánján bevégeződött a szokatlan hosszú időt igényelt gyűlésezés.

Referens.

KÜLÖNFÉLÉK.

— A debreczeni kollégium akadémiai tanzakán, úgy látszik, végrevalahára a theologiai és jog- és államtudományi dekanátusok már a következő tanévben megkezdhetik működésüket, miután a kívánt szabályzatok elkészítettvén, az egyházkerületi közgyűlés által megerősítették. Ennek az egész ügynek a tárgyalása alatt azt az elkedvetlenítő benyomást kellett éreznünk, hogy intéző köreink teljességgel nincsenek áthatva ezen intézmény tanügyi fontossága és nélkülözhetlensége felől; különben nem történhetett volna meg az, hogy már a múlt évben egyházkerületi határozat ellenére s a dekánonok megválasztása s működésük megkezdése után, minden számba vehető ok nélkül, a dekanátusok egyszerre nem létezőnek tekintettek s akadémiánk ismét vesztett egy évet a rendezkedés és erősödés tekintetében; holott épen a dekanátusok szervezésének pusztá hírére is az akadémiai, különösen joghallgatók száma addig nem ismert magasságra emelkedett (164 joghallgató iratkozott be). Ugyancsak ezt a benyomást kellett, sok keserűséggel vegyesen, éreznünk most is, a mikor az egyházkerületi közgyűlésen komoly vita keletkezik a felett, hogy a két dekánnak egy szobát adjanak-e (a mint a múlt évben a gazd. tanács akarta) vagy kettőt? És fájdalom, úgy látszik, hogy épen azok, a kik a debreczeni főiskolában egy új akad. fakultást akarnak mielőbb felállítani, a létező két fakultás számára már ma nem találnak egy-egy külön hivatalos szobát a kollégium rengeteg épületében. Restelkedve hallottuk hangsúlyoztatni a bentlakás elsőbbségét a közvetlen tanügyi szükségekkel szemben. Oh boldog Sárospatai és Eperjesi! Ne irigyeljétek a mi állapotainkat, de ne is nevésetek.

— A debreczeni főiskolai tanárok fizetésének rendezése csakugyan végbe ment a napokban tartott egyházkerületi közgyűlésen, mely szerint a gymnásiumi és tanítóképezdei tanároknak nézve az alapfizetés 1200 frt, lakpénz 400 frt, az akadémiai tanároknak nézve pedig az alapfizetés 1500 frt, lakpénz 400 frt leendő. A most működésben lévő s failletményt eddig is élvezett tanárok

ezen felül megmaradnak továbbra is a failletmény élvezetében, a mi a gymnásiumi és képezdei tanároknál 63 frt, az akadémiai tanároknál pedig 120 frt értékben van felvéve. Az összes javadalmazás tehát a gymn. és képezdei tanároknál 1663 frtra, az akadémiai tanároknál, a kik természetben lakást nem élveznek, 2020 forintra megy. Az ezután belépő tanároknak azonban failletmény többé nem adatván, jövőben az összes javadalmazás 1600 frtot, illetőleg 1900 frtot fog tenni. Rendszeresített továbbá most egyszerre két ötödéves 100 frtos korpótlék, a 3-ik, 4-ik és 5-ik korpótlékok pedig a következő 5 évről 5 évre fognak folyóvá tétetni. Az ötödik korpótlékba azonban a most még élvezett failletmény beszámíttatik. Fontos intézkedés az is, hogy az ezután választandó tanároknak természetben lakást többé adatni nem fog. Mindezek kétségkívül haladást jeleznek főiskolánk életében s különösen örvendetes dolognak tekintjük, hogy a gymnásiumi és képezdei tanárok javadalmazása az állami alkalmazottak fizetésének jó közép (de csakis közép) mértékét most már eléri, s hogy a korpótlékok kérdése is valahára véglegesen megoldott. De ismételve sajnálatunkat kell kifejeznünk a miatt, hogy a failletmény a tanszékektől el fog vonatni, s ezáltal az ezután belépő tanárok fizetése 63 frttal, illetőleg az akadémián 120 frttal kevesebb leendő, mint a most működő tanároké, mintha bizony már elértük volna azt a mértéket tanáraink fizetésénél, hogy azt csökkenteni is lehet. Ellentétben áll ez az intézkedés a félreértésből is sokat hangoztatott *fizetés-egyenlősítés* céljával is, mert eddig legnagyobb részben egyenlők voltak ugyan az egyes intézeti ágaknál a fizetések, de ezután csakugyan kétféle fizetéssel ellátott tanárok lesznek. Másrészt a failletmény elvonása folytán az akadémiai tanárok fizetése melése a jövőre nézve kicsinyke összegre törpül, mert eddig egy belépő akad. r. tanárnak 1883 frtra ment összes javadalmazása és az ezután belépő akad. r. tanárnak 1900 forintot tevő javadalmazása között csupán 17 frt különbség van, a mi azt hisszük, nem ad senkinek okot arra, hogy itt fizetése melésről beszélhessen, mert csakis ennyivel lesz több fizetése az akad. tanárnak jövőben annál, a mennyi eddig volt. Ezzel szemben az akadémia tanszékeinek nagyobb részét (14 közül 9-et) most megillető természetben való lakások, a melyeknek mindenike 250—300 frt fizetési többletet képviselt, jövőre teljesen megszűnven, az akadémia nagy előnyököt veszít, a mi gyengülésére fog szolgálni. Ezt a veszteséget még a korpótlék is alig kárpótolja valamennyire. Egyszóval az akadémiai javadalmazások kérdését egyáltalán nem tekinthetjük megoldottnak, annyival kevésbé, mert a körülmények sok tekintetben kényszerítőleg fognak már a közel jövőben arra indítani, hogy az ország legnépesebb akadémijának a versenyképesség feltételeit megadni igyekezzünk. Épen azért e kérdésre még vissza fogunk térni.

— A kir. Curia junius 2-án a hirhedt ultramontán agitátor: Molnár János komáromi apát-plébános ügyében, anyakönyvi kivonatok kiszolgáltatásának megtagadása s anyakönyvi kivonatok át nem küldése miatt nagyfontosságú ítéletet hozott, a melyben kimondotta, hogy a *vallás- és közokt. miniszternek 1890. február havi ismeretes rendelete törvényes*. Kimondotta továbbá, hogy anyakönyvvezető lelkészek nemcsak a büntető törvénykönyv 32. fejezetében foglalt s az anyakönyvi kivonatok és bizonyítványok körül elkövethető okirat-hamisítás esetében tekintendők közhivatalnokoknak, hanem a 42. fejezetben foglalt vétségek- és bűntettekre nézve is. E szerint elkövethetik a lelkészek a btk. 480.

§-ába ütköző *hivatali hatalommal való visszaélést*, sőt összebeszélés miatt a 481. §-ba ütköző *büntettet* is s így a büntetésen felül a hivatalvesztés s a polg. jogok felfüggesztése is kimondandó. A 480. §. három hónapig terjedhető fogházzal rendeli büntetni azt a közhivatalnokot, *a ki hivatali kötelességének teljesítését megtagadja*. Ezt alkalmazta a Curia Molnárra is. Csak azt nem értjük, miért szabott fogház helyett pénzbüntetést s miért nem mondotta ki a hivatali állás elvesztését? Hogy a februári rendelet törvényessége kimondassék, azt régen várjuk. A büntető trv. 480. §-ának ilyen alkalmazását azonban nem vagyunk képesek egyelőre kellő világításba helyezni. Közelebb, ha az ítéletet teljes szövegében ismerni fogjuk, részletesebben foglalkozunk e kérdéssel.

— **Az erdélyi Prot. Közlöny** f. é. 22. számában **Váro Ferencz** figyelemre méltó cikket ír az országos prot. tanáregyesületről, a melyben a már elkészült s lapunk olvasói előtt ismeretes alapszabálytervezetet bírálata tárgyává teszi s attól sok tekintetben eltérő szervezetet óhajt adni a létesítendő egyesületnek. A sulyt egyrészt a vándorgyűlésekre fekteti, mert ez teszi lehetővé az egyesület céljának betöltését, a mi szerinte egymásnak személynként s intézetenként való megismerésében, eltérő viszonyaink és eszközeink jóindulatu bírálatában, közös eszméink valószínűsítésére a legsikerültebb módok feltalálásában áll. Sem állandó vagy 6 évi székhelynek, sem központi tisztviselőkarának és választmányának szükségét nem látja. A testületi, nem pedig a személynkénti önkényes belépést óhajtja stb. Közelebb részletesebben fogjuk e nézeteket ismertetni s felhívjuk reá tanárkaraink s a központi választmány figyelmét, annál is inkább, mert az újonnan létesítendő egyletre nézve itt a központban épen most nem valami biztató jelenségeket tapasztalunk.

— **A debreczeni főiskola** akadémiai tanszakain a jövő iskolai évre igazgatóvá dr. Kovács Sándor, a theologiai szak dékánjává Balogh Ferencz, a jogi szak dékánjává dr. Bacsoni Lajos választottak meg.

— **Az eperjesi ág. ev. kollegium** igazgatójává, miután dr. Horváth Ödön nem fogadta el, **Hörk József**, theologiai dékánná **Mayer Endre**, jogakad. dékánná, ezuttal már 9-ikszor, **dr. Horváth Ödön** választott meg. Főgymn. igazgató ismét **Ludmann Ottó**, tanítóképző igazgató **Gamauf György**, koll. jegyző és levéltáros **dr. Szlávik Mátyás** lett.

— **Igen tisztelt szerkesztőség!** A „Debr. Prot. Lap” jun. 3-ki számában Referens az egyházkerületi gyűlésről írt soraiban ezeket mondja: Szabad legyen megjegyeznünk, hogy a beregi e. m. gondnok urról nem tudjuk azt, hol vette magának *önkéntesen* azt a szabadságot, hogy egy általa — *a törvényes formák közt* — megrendelt szavazásnak az e. m. közgyűlés előtti felbontását megtagadta? Ezen kérdésre szabad legyen viszont kérdezni Referens urtól, hol vette magának a szabadságot azt állítani, hogy a beregi e. m. gondnok *törvényes formák közt* rendelte meg a szavazást? Hiszen éppen ez volt a baj, hogy *nem törvényes formák közt volt megrendelve a szavazás. Ezt nyilvánította mindjárt az e. m. gyűlés kezdetén a gondnok s törvénytelennek tartotta a szavazás megrendelését az egész gyűlés, még azokat sem véve ki kik a szavazat felbontását sürgették.* Tehát a gondnok azért nem engedte meg a szavazatok felbontását, mert nem akarta tévedésből törvénytelen tettét tudva tovább folytatni — hanem azt akarta, hogy a presbyteriumok a zsinati törvény értelmében adjanak be új szavazatokat, immár törvényes megrendelésből származottakat. Kérem t. szerkesztő urat e

nehány soraimat felvilágosítás tekintetéből közölni. N.-Lónya jun. 7. 1893. Ecsedy Károly ev. ref. lelkész.

— **Debreczeni egyházmegye.** F. hó 5-én bontattak föl Debreczenben az ezen egyházmegye gondnoki és világi aljegyzői állására beérkezett szavazatok. Gondnokká **Nadányi Miklós**, aljegyzővé pedig **dr. Tüdös János** választottak meg, az egyházmegyét alkotó egyházközségeknek csaknem egyhangú szavazatával. Gratulálunk e szép választáshoz.

— **Lelkészválasztás.** Az okányi ev. ref. egyházközség mult vasárnapon **dr. Márk Ferencz** n.-harsányi lelkészt választotta meg lelkészévé. Örömmel vesszük és adjuk tudomásul az érdemnek ezen elismerését s kívánjuk, hogy ez a sok kellemetlen zavargást kiállott egyházközségünk új és kipróbált hűségű lelkészének vezetése alatt virágozzék, emelkedjék mind magasabbra.

— **Kimutatás a resiczai ev. ref. egyház által kibocsátott „esdő szózat”-ra gyűlt kegyes adományokról.** (Folytatás.) Nagy-Szeben város 26 frt 37 kr., szombathelyi takarékpénztár 1 frt, Mezőtúr város 5 frt, henczidai egyház 2 frt, sólti egyházmegye 5 frt, Somogy-megye 4 frt 40 kr., körös-ladányi egyház 2 frt 14 kr., m.-ittebei egyház 1 frt, csákvári segély-egylet 2 frt, lonsonci takaré- és hitelbank 5 frt, tiszaburai egyház 7 frt 8 kr., kisujszállási egyház 5 frt, Polgárdi község 2 frt 13 kr., magyar-peterdii egyház 1 frt, Vajkócz-Mátyóczi egyház 3 frt 30 kr., Bende Imre besztercebányai püspök 5 frt, Rima-Szombat város 14 frt 30 kr., Ref. Kovácsházai egyház 2 frt, Dévaványai takarékpénztár 3 frt 70 kr., Komádi egyház 4 frt 30 kr., Zsibó és vidéke takarékpénztár-részvénytársaság 3 frt, Sályi egyház 65 kr., Beszterczei csendőrszárny-parancsnokság 25 frt, Kiss Elek biharmegyei főszolgabíró gyűjtése 7 frt 30 kr., Csököli egyház 1 frt, Szeghalmi egyház 20 frt, Veszprém város 3 frt 45 kr., Konyár község 3 frt 03 kr., H.-M. Vásárhelyi gymn. tanárkar 3 frt, Szarvas város 5 frt, Harói egyház 30 kr., Révész Bálint püspök 17 frt, Arad város 15 frt, Zabola község 2 frt 01 kr., Győr-megye 6 frt 24 kr., Tatai tanítói kar 2 frt, Mezőtúri ref. egyház 5 frt, Temesvár város 8 frt 50 kr., Ung-megye 21 frt 60 kr., Zalamegye 32 forint 80 kr., Füzes-gyarmati egyház 2 frt 50 kr., szováti egyház 1 frt, Pelső-czi egyház 1 forint, Kézdi-Vásárhely város 1 forint, 3-ik Csendőr parancsnokság 2-ik szárnya 60 frt 30 kr. Somogy-megye (2-ik küldemény) 1 frt 85 kr. Pap Imre H.-M.-vásárhelyi lelkész 2 frt, T.-Oszlári egyház 1 frt, 3-ik Csendőr parancsnokság 2-ik szárnya (2-ik küldemény) 1 frt 85 kr., Biharvámegye (2-ik küldemény) 85 frt 23 kr., Maros-Ludas község 2 frt 20 kr., Deregyői egyház 7 frt 41 kr., Bereczk Sándor szegedi lelkész gyűjtése 4 frt 50 kr., Borsod-megye 59 frt 26 kr., Révész Mihály földvári s. lelkész 20 frt, Derecsk i egyház 5 frt, Hajdu-megyei gyűjtés 30 frt 12 kr., Igló város 5 frt, Ártándi egyház 1 frt, Sárosvámegye 23 frt, Mező-Kölpényi egyház 1 frt, Máramarosvámegye 10 frt, Sovárad egyház 1 frt, Rittbergi egyház 4 frt 20 kr., Városhidvégi egyház 1 frt, Uzonyi egyház 2 frt, Elefánt László 6 frt 30 kr., Szilas-Balhas község 3 frt, Komáromvámegye 3 frt 43 kr., Biczó Árpád H.-M.-vásárhelyi tanító 4 frt, Békés-Gyulai egyház 14 frt, Győr város 24 frt 89 kr., Nagy-Rócze város 1 frt 2 kr., Kajatói egyház 1 frt, Tisza-Roffi egyház 2 frt 90 kr. Letenyi szolgabírószág Zalamegye (2-ik küldemény) 50 kr., Vajda-Hunyadi takarékpénztár 5 frt, Veszprém-megye 25 frt, Puszt-Ujlaki egyház 3 frt 33 kr., Szentes vidéki takarékpénztár 5 frt, Pápai takarékpénztár 25 frt, Szentesi takarékpénztár 10 frt, Bucsui egyház 1 frt 08 kr., Körmendi takarékpénztár

5 frt, Szemlaki egyház 4 frt 83 kr., M.-Sassi egyház 2 frt, Técsi Zsigmond nagy-körösi tanító 2 frt 30 kr., Szöllösi Imre b.-ujfalui s. lelkész 1 frt, Bucsi egyház 1 frt, Nádudvari egyház 2 frt 50 kr., Tiszabereki egyház 20 kr., Biczó Dániel b.-pesti tanító 4 frt 90 kr., Körmendi egyház 1 frt, Kis-Petri egyház 25 kr., Sarkad vidéki takarékpénztár 5 frt, Alsóvadászi egyház 50 kr., Berettyó-szentmártoni egyház 50 kr., Békési népbank 5 frt, Szkulyai egyház 11 frt, Kabai egyház 1 frt, Sárkereszturi egyház 50 kr., Orgoványi egyház 2 frt, Nyüvedi lelkész 50 kr., Patóházi egyház 1 forint 20 kr., H.-Hadházi egyház 2 frt, Kolozsvár város 20 frt, Krassó-Szörénymegye 8 frt 40 kr., Pankotai egyház 5 frt 80 kr., Tiszaföldvári egyház 5 frt, Göncz-Ruszkai egyház 1 frt 07 kr., Nagyváradi egyház 5 frt, báró Vay Miklós 10 frt, Varsólczi egyház (Erdély) 1 frt, Egető Imre tanító H.-M.-Vásárhely 13 forint 80 kr., Kis-Küküllőmegye 40 kr., Krassó-Szörénymegye (2-dik küldemény) 2 frt 51 kr., Láczaei egyház 1 frt, Nagy-Károlyi egyház 1 frt 25 kr., Bán Zsigmond t.-füredi lelkész 1 forint, Gyomai egyház 20 frt, Szabó Mihály h.-m.-vásárhelyi főgondnok 1 frt, H.-M.-Vásárhely város 10 frt, dr. Kovács Sándor tanár Debreczen 1 frt, Becskereki egyház, Kató Gusztáv úr gyűjtése 10 forint, Szőke János lelkész Ér-Mihályfalva 50 kr., Békési egyház 10 frt, Öcsödi egyház 10 frt, Mocsári Gézáne Kenderes 5 frt, Hosszumezői egyház 2 frt, Szentjánosi egyház 50 kr., Laskódi egyház 1 frt, Biai egyház 1 frt, Nagy-szalontai egyház 10 frt, Kápolnás-nyéki egyház 5 frt, Csarodai egyház 1 frt, Solti egyház 1 frt, Sárkeresztési egyház 1 frt, Felső-mérai lelkész 50 kr., Förgedi-patonyi egyház 1 frt, Rédei egyház 1 frt, Böhönyei egyház 1 frt, Málczaei egyház 30 kr., Szalárd község 70 kr., Battonyai egyház 1 frt, Tanítói kar Kun-Szent-Miklós 1 frt, Tanítói kar Kaba 1 frt, Békési gymn. igazgatóság 5 frt, Decs községi előljáróság 5 frt, Gölniczbánya városa 5 frt, Sukorói egyház 1 frt, Kis-kinizsi egyház 3 frt 01 kr., Nagydobszai egyház 1 forint, Makfalvai egyház 1 forint, Bárczai egyház 50 kr., H.-szent-andrási egyház 1 frt, Mátészalkai takarékpénztár 2 frt, Garzó Imre H.-M.-Vásárhelyről 2 frt, Tóth Ferencz tanár Debreczen 1 frt, Czelédi népbank 50 kr., Simon József Kunhegyesről 2 frt, T. czéczei egyház 30 kr., Mátészalkai tanítói kar gyűjtése 7 frt, Golop község 3 frt, Egyesült Budapest fővárosi takarékpénztár 2 frt, Maros-Torda megye 16 frt 22 kr., Teleki Péter Kassa 2 frt, Puskás János látrányi lelkész 1 frt, Szilassy Kálmán 3 frt, Magyar-Csanád község 1 frt, Torda-Aranyos megye 80 kr., Peéri egyház 50 kr., Vajda-hunyadi egyház 1 frt 20 kr., Medgyaszai Gyula N.-Kun-Madarasi lelkész 1 frt 10 kr., Erdélyi kereskedelmi és hitelbank M.-Vásárhelyen 5 frt, Pándi egyház 1 frt, Hegyköz pályi-i egyház 2 frt, Semjéni egyház 15 kr., Arany László 5 frt, Magyar-Francia társaság 5 frt, T. Regneczi egyház 80 kr., Nagy-géczi egyház 1 frt 50 kr., Ér-Olaszai egyház 50 kr., Nagy-szalontai takarékpénztár 10 frt, Eszenyi egyház 1 frt, Zala-Szentgróti takarékpénztár 1 frt, Barthalos István ügyvéd Pápa 1 frt, Szent-Mihályfalva Miklósi József lelkész 1 frt, Kun-Szent-Márton város 1 frt 90 kr., Hosszupályi-i egyház 1 frt, Tisza-Dob község 2 frt, Jász-Kisér község 10 frt, Dr. Ballagi Aladár 2 frt, Erzsébet városi egyház 50 kr., Kér-semjéni egyház 1 frt 70 kr., Agteleki egyház 70 kr., Nagy-bányai egyház 1 frt, Csernák István m.-ugocsai esperes 1 frt, Gróf Bethlen András f. ü. miniszter 5 frt, Zircz vidéki takarékpénztár 2 frt, Borotvás Kálmán H.-M.-Vásárhely 3 frt, Ujbányai népbank 1 frt, Nagykun-madarasi egyház 15 frt, Dókus sz. bíró S.-A.-Ujhely

1 frt, Derzsi Károly unit. lelkész Budapest 2 frt, Czegléd város 10 frt, Hatvani egyház (Somogy m.) 30 kr., Kántor-Jánosi egyház 3 frt, Ráczeke község 5 frt, Kisborosnyói egyház 50 kr., Pápai Leander kamocsai egyház 60 kr., Nyir-Bogáth község 50 kr., Réthei egyház 1 frt, Magyar Ittebe község 10 frt, Báró Vay Elemér 20 frt, Nagyodi egyház 1 frt, Kis-ráskai egyház 2 frt 20 kr., Geleji egyház 1 frt, Sósvertikei lelkész, Bartalos Ödön 2 frt, Bányai egyház 1 frt, Gálszécsi egyház 50 kr., Czeglédi-egyház 5 frt, Sárospatak község 50 kr., Erdővidéki takarékpénztár 10 frt, Ajkai és Tósoki egyház 4 frt 53 kr., Pacséri egyház 2 frt, Feltorjai egyház 50 kr., Abaujvári egyház 1 frt 82 kr., Adriai biztosító társaság 10 frt, Pécs sz. k. város 5 frt, Váczi csendőrőrs 55 kr., Kézdi vásárhelyi egyház 1 forint 50 krajczár, Edelényi egyház 1 forint, Bögözi egyház 1 forint, H.-Hadház városi előljáróság 2 frt, Mogyorói egyház 1 forint, Szabási egyház (Somogy m.) 1 frt, Bóldvai egyház 35 kr., Erdőhegy község 1 frt 30 kr., Szeremlei Sámuel h.-m.-vásárhelyi lelkész 2 frt, Hernád-szurdoki egyház 50 kr., báró Kemény Ödön 1 frt, Nyiregyháza város 10 frt, Mezőturi népbank 5 frt, Császlói egyház 3 frt, Zemplén megye 95 kr., Munkács városa 50 kr., Hajdusoboszlói takarékpénztár 2 frt, Danesházai egyház 15 kr., H.-bőszörményi takarékpénztár 5 frt, Téglási egyház 5 frt, Bihar-Torda község 1 frt 50 kr., Zemplén vármegye 24 frt 77 kr., Szeged város 10 frt, Berczeli egyház 4 frt, Ipolysági takarékpénztár 5 frt, Szentesi egyház II-dik adománya 20 frt, Turterebesi egyház 2 frt, Szászvárosi egyház 2 frt, Belényesi egyház 2 frt 55 kr., Debreczen város 50 frt, Háromszék vármegye 55 kr., P.-tamási egyház 2 frt, Csuzai egyház 2 frt, Szikszói egyház 2 frt, Ónodi egyház 1 frt, összesen 2281 frt 27 kr. Zöld József ev. reform. választott lelkésztanító.

Szerkesztői üzenetek.

F. J. A-y. Vettük s közelebb kiadjuk: — N. L. F-a. Nekrológ megérkezett. Jövő számban meg fog jelenni.

TARTALOM-JEGYZÉK: Jézusita fegyver hajdan és most. Dr. Szlávik Mátyás. — Közéletünk: Indokolás a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvényjavaslatához. Gróf Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter. — Irodalom. — Tiszántúli egyházkerületi közgyűlés. Referens. — Különlétek. — Hirdetések.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat.

A nádudvari ev. ref. egyház pályázatot hirdet egy fitanítói állásra.

Javaldom: 1. Késpénz kétszáznyolcvan korona, évegyedenként előre fizetve. 2. Negyvenhét Hl. kétszeres vagy buzával vegyes rozs, tisztán felrostálva, az egyház magtárából. 3. Negyvenhét Hl. árpa tisztán felrostálva az egyház magtárából. 4. Harmincz hold föld, 1200 □ ölével számítva, melynek adóját az egyház

fizeti. 5. Lakás természetben, vagy ha az egyháznak a tanítói lakra szüksége leend, és így lakás nem adhat, e helyett egyszáz korona lakbér.

Kötelesség: 1. Ez idő szerint a IV. V. VI. elemi fi osztályoknak a t. tuli egyh. ker. t. terv szerint való vezetése. 2. Lelkész felszólítására a templomi temetési és egyéb lelkészi szolgálatok. 3. A konfirmációra készülő fi- és leány növendékek tanítása. 4. Legátusok ellátása.

Ezen állásra theológiát végzett, tanítói oklevéllel bíró ev. ref. vallású egyének pályázhatnak első sorban, de pályázhatnak oly theológiát végzett egyének is, kiknek tanítói oklevelők még nincs, ha azonban ily egyén választatnék meg, tartozik egy év alatt tanítói oklevelet szerezni, különben állását veszti. Azok, kik az éneket hangszer mellett tanítani képesek, előnyben részesülnek. A kellően felszerelt pályázati kérvények f. évi július 15-ig bezárólag az ev. ref. lelkészi hivatalhoz adandók be.

A megválasztott állását f. évi szeptember 1-én tartozik elfoglalni.

Nádudvaron, 1893. június 5.

Boldissár Zsigmond

egyh. jegyző.

1—2

Veres Géza

ev. ref. lelkész.

Pályázat.

A kisujszállási ev. ref. egyház állami segély igénybe vételével 8 osztályra fejlesztendő gymnasiumában a hetedik osztály megnyitása alkalmából következő tanszékekre hirdet pályázatot:

- két tanszék: ó classica philológiára,
- egy tanszék: magyar-latinra,
- egy tanszék: német-magyarra,
- egy tanszék: mennyiségtan- és természettanra,
- egy tanszék: természetrajz és földrajzra,
- egy tanszék: történelem-földrajzra,
- egy tanszék: rajz és szépírássra.

Ezek közül a természetrajz, földrajz és a német-magyar nyelv tanszék a nagymélt. vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr kinevezése alá esvén, a miniszteri kinevezésig ideiglenesen töltetik be.

Csak ev. ref. vallásuak pályázhatnak, a megválasztott okleveles rendes tanár egy évi próba idő után véglegesítetik s úgy a véglegesítettek, mint a miniszterileg kinevezettek a tiszántúli ev. ref. tanári nyug- és gyámintézetnek kötelezett tagjai lesznek.

Oklevéllel nem bíró tanárjelöltek is pályázhatnak, mely esetben helyettes tanárok nyernek alkalmazást helyettes tanári fizetéssel.

A rendes tanár fizetése egyenként 1200 azaz egyezerkétszáz frt (2400 korona) 200 azaz kétszáz frt (400 korona) lakpénz és négy ízben 50—50 frt (100 korona) ötödéves pótléka.

A rajz és szépírást tanár fizetése 1000 azaz egyezer frt (2000 korona).

A helyettes tanár fizetése 800 azaz nyolcszáz frt (1600 korona).

A pályázók az igazgatótanács elnökéhez czimezzék folyamodványaikat. E folyamodványokban életkoruk, vallásuk, családi állapotuk, hadkötelezettségi viszonyaik, képesítésük, eddigi netáni szolgálatuk okmányokkal igazolandók.

A pályázati kérvények az alulírott igazgatótanács elnökéhez legkésőbb folyó évi június hó 24-ig küldendők be.

A megválasztott folyó évi szeptember hó 1-ső napján tartozik hivatalát elfoglalni s szükség esetén köteles más rokon tantárgyakat is, túlterheltségének kikerülésével előadni.

Olyan pályázók, kik tornatanári képesítéssel is bírnak, számíthatnak arra, hogy a következő 1894/95-ik tanévben a 800 koronával díjazott tornatanári állásra is alkalmaztatnak.

Kelt Kisujszálláson az ev. ref. gymnasiumi igazgatótanácsnak 1893. évi június hó 7-én tartott ülésében.

Gulyás Lajos

ig. tan. elnök.

1—2

Pályázat.

A *békési* ev. ref. hatosztályú *gimnázium* üresedésbe jött egyik *tanszékére*.

Tantárgyak: mennyiségtan, mértani rajz és szépírást. Szabadkézi rajzot is tanítani képesek, különben egyenlő minőség mellett, előnyben részesülnek.

Évi fizetés 1150 azaz egyezer százötven forint o. é. évnegyedi előleges részletekben a gimnáziumi pénztárból.

A megválasztott tanár vagy tanárjelölt két évi sikeres működés után állandósíttatik, utóbbi azonban csak azon esetre, ha időközben tanári oklevelet szerez.

Az állandósított tanár a „Tiszántúli ev. ref. középiskolai tanárok nyugdíj- és gyámintézetének köteles tagja.

Kellően felszerelt pályázatok *f. évi június 28-ig alólírotthoz* küldendők.

Békés, 1893. június 6.

Szegedi Károly

ev. ref. lelkész, a gimnáziumi igazgatótanács elnöke.

1—2

Pályázati hirdetés.

A debreczeni ev. ref. egyház pályázatot hirdet az árok-utczai kisebb fitanítói állomásra, melylyel természetben való lakásból, esetleg 100 frt lakbérből, tiz köbméter tűzifából, 400 frt készpénzfizetésből álló javadalmazás van összekötve, úgy azonban, hogy a választandó tanító három évi sikeres működés után állandósíttatik, a mikor fizetése ötven frttal emeltetik, öt évi működés után ismét ötven, tiz évi szolgálat után száz frt fizetésemelésben részesíttetik. — Kötelessége: a vezetése alá időnként beosztandó két elemi osztály tanítása. Csupán ev. ref. vallású, okleveles tanítók pályázhatnak, kik kellően felszerelt kérvényeiket f. évi július 15-én délután 5 óráig Némethy Lajos lelkész és iskolaszéki elnök urhoz küldjék el, vagy adják be.

Debreczen, 1893. május 28-án tartott presbyteri közgyűlésből.

Kiss Áron,
püspök, mint lelkészelnök.

Simonffy Imre,
királyi tanácsos, főgondnok.

Somogyi Pál,
főjegyző.

Pályázat.

A karczagi ev. ref. gymnasiumnál az 1893—94-ik tanévre betöltendő a következő tanári állomások:

1. Magyar — latin.
2. Német — latin. (esetleg Magyar — német.)
3. Történet — földrajz, (esetleg Földrajz — természetrajz.)

Heti órák száma 18—20.

Ezen állások mindegyikével ez idő szerint, ha okleveles tanár választatik, 1000 frt törzsfizetés s 200 frt lakáspénz, ha pedig képesítéssel nem bíró, helyettes tanár alkalmaztatik, 800 frt fizetés jár. A fizetést az egyházi pénztár 200, illetőleg 200 frtos részletekben évnegyedenként előre szolgáltatja ki. A megválasztott tanárok állomásukat 1893. szept. 1-én kötelesek elfoglalni.

Pályázhatnak protestáns vallású tanárok és tanárjelöltek. A megválasztott rendes tanár egy évi próbaidő után véglegesíttetvén, kötelezett tagja a tiszántuli ev. ref. tanári nyugdíjintézetnek; az egyelőre helyettes tanáru alkalmazott oklevele megszerzése után választatik meg rendes tanárrá. A pályázók folyamodványukat életkoruk, tanulmányaik s a véderőhöz való viszonyukra vonatkozó okmányaik kíséretében f. é. július hó 1-ig a karczagi ev. ref. gymn. igazgató tanácselnökéhez (Hajnal Elek ev. ref. lelkész) küldjék be.

Karczag, 1893. június 4.

1—2. **Az ev. ref. egyháztanács elnöksége.**

Pályázati hirdetés.

A debreczeni ev. ref. egyház ezennel pályázatot hirdet a Széchényi-utczaí leányiskola tanítói állomására, melylyel hatszáz frt készpénzfizetésből, tizennégy köbméter tűzifából álló javadalmazás van összekötve. A választandó tanítónak 1894. május 1-ig az iskola épületében lesz lakása; ezentúl vagy az ujonan építendő iskola helyiségében nyer lakást, vagy legalább kétszáz frt évi lakbérben részesíttetik. Kötelessége a választandó tanítónak az időnként vezetése alá beosztandó két elemi leányosztály tanítása. Csupán ev. ref. vallású, okleveles tanítók pályázhatnak, kik kellően felszerelt kérvényeiket f. évi július 15-én délután 5 óráig Némethy Lajos lelkész és iskolaszéki elnök urhoz küldjék el vagy adják be.

Debreczen, 1893. május 28-án tartott presbyteri közgyűlésből.

Kiss Áron,
püspök, mint lelkészelnök.

Simonffy Imre,
királyi tanácsos, főgondnok.

Somogyi Pál,
főjegyző.

Pályázat tanári állásra.

A kolozsvári ev. ref. kollégium főgymnasiumánál szervezett latin és görög nyelv s irodalmi rendes tanszéknek választás útján való betöltése céljából ezennel pályázat hirdettetik.

A megválasztandó tanár javadalma a) évi 1000 (egyezer) frt készpénz, negyedévenkénti előleges részletekben fizetve, melyhez 5 évi szolgálat után 200 (kétszáz) frt, azután 5 évenként 100—100 (száz-száz) frt pótlék járul, míg az évi fizetés 1500 (egyezeröttszáz) frtra emelkedik; b) természetbeli lakás vagy 300 (háromszáz) frt lakásdíj.

A megválasztott tanár állását f. é. október hó 1-én elfoglalni tartozik. Állása elfoglalásától kezdve tagja az erdélyrészi ev. ref. kollégiumi tanárok özvegy-árvai intézetének s mint ilyen, fizetésének az első évben 10%-át, az azutáni években 3%-át fizeti ezen intézet alapjába.

A pályázni kívánók kellőleg felszerelt pályázati kérvényeiket, melyekben életkoruk, vallásuk, állapotuk, katonai kötelezettségük viszonyai, tanári képesítettségük és eddigi szolgálatuk okmányilag igazolandók, folyó évi augusztus hó 15. napjáig Kolozsvárrt az erdélyi ev. ref. egyházkerületi igazgatótanácshoz czímezve nyujtsák be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület ig. tanácsának Kolozsvárrt, 1893. május hó 28-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
1—2. elnökhelyettes.